

dr. sc. Jadranka DABOVIĆ-ANASTASOVSKA, redovni profesor

dr. sc. Nenad GAVRILOVIĆ, vanredni profesor

Pravni fakultet „Justinijan Prvi“, Univerzitet „Sv. Kiril i Metodij“ u Skoplju, Republika Makedonija

NEKE DILEME OKO REFORMISANJA POSEBNIH OBLIKA UGOVORA O PRODAJI U RADNOJ VERZIJI GRAĐANSKOG ZAKONIKA REPUBLIKE MAKEDONIJE

Rezime

U radu se vrši analiza reformisanja posebnih oblika ugovora o prodaji u radnoj verziji Građanskog zakonika Republike Makedonije. Posle iznošenja nekih osnovnih činjenica o tekućem procesu izrade Građanskog zakonika Republike Makedonije, identifikovani su osnovni principi koju su primenjeni pri uređivanju posebnih oblika ugovora o prodaji. Što se tiče konkretnih predloženih rešenja, analizirana su neka bitnija pitanja koja se odnose na postojeće posebne oblike ugovora o prodaji. Konkretna predložena rešenja su razgledana ne samo u kontekstu aktuelnih rešenja međunarodnog i evropskog ugovornog prava već i u kontekstu određenih legislativnih predloga i pravnih projekata. Imajući u vidu da su neki posebni oblici prodaje i dalje ostali van sistema predložene građanske kodifikacije, zaključuje se da i pored davanja prednosti principu autonomije volje postoje pitanja za koje bi dalja debata bila korisna.

Ključne reči: prodaja, kodifikacija, modifikacije, ugovorno pravo, autonomija volje

1. Uvodna izlaganja

Vlada Republike Makedonije je 2011. godine postavila osnovne pravne pretpostavke za početak procesa izrade Građanskog zakonika Republike Makedonije – GZRM. Projekat građanske kodifikacije se sastoji od pet knjiga. Prva knjiga se odnosi na opšti deo građanskog prava, druga na stvarnopravne odnose, treća na obligacione odnose, četvrta na nasleđivanje, dok se peta knjiga odnosi na porodičnopravne odnose. U momentu pisanja ovog rada završene su jedino radne verzije treće i četvrte knjige GZRM. Druga i peta knjiga GZRM su u procesu izrade, dok je planirano da se prva knjiga izradi posle završetka izrade svih ostalih knjiga.¹ Što se tiče kodifikacije materije obligacija, završena je izrada radne verzija treće knjige GZRM u kojoj se uređuju opšti i posebni deo obligacionog prava. Aktuelni radni tekst treće knjige GZRM (tzv.

¹ Vid. Влада на Република Македонија, Проект за изработка на Граѓански законик на Република Македонија, Скопје 2009.

četvrta redakcija) sadrži rešenja koja su rezultat brojnih javnih rasprava i primedbi koje su pravosudna i privredna praksa dostavile u pisanom obliku.²

Ne ulazeći u celokupni metodološki pristup pri izradi građanske kodifikacije Republike Makedonije,³ radna verzija treće knjige GZRM je izrađena u smislu izmena i dopuna makedonskog Zakona o obligacionim odnosima iz 2001. godine.⁴ U pogledu strukture, treća knjiga GZRM uglavnom sledi pristup ZOO koji je pak identičan pristupu saveznog Zakona o obligacionim odnosima iz 1978. godine.⁵ Rešenja radne verzije treće knjige GZRM podrazumevaju intervencije kako u opštem delu ZOO, tako i u posebnom delu ovog propisa. Što se tiče posebnog dela ZOO, odnosno dela u kome su uređeni posebni imenovani obligacioni ugovori, glavne intervencije su činjene u smeru osavremenjivanja zakonskih rešenja. Naime, najveći deo rešenja treće knjige GZRM u suštini podrazumeva preuzimanje rešenja ZOO 1978. i ZOO,⁶ imajući i vidu rešenja uvedena novelacijom ZOO iz 2008.⁷ Ove potonje se, ipak, ne mogu po obimu i sadržini porediti sa intervencijama izvršenim u trećoj knjizi GZRM. Tekući proces kodifikacije makedonskog građanskog prava, pak, je rezultirao intervencijama kod bezmalo svih imenovanih obligacionih ugovora.⁸

Kako je već rečeno, glavni cilj intervencija kod imenovanih ugovora je bilo osavremenjivanje postojećih rešenja koja se uglavnom nisu menjala bezmalo četiri decenije. Sa druge strane, kao što je slučaj i sa intervencijama u opštem delu ZOO, u posebnom delu su predložene izmene i/ili dopune samo u onom obimu koji je ocenjen kao adekvatan imajući u vidu potrebe prakse ali i nove razvoje na terenu uporednog, međunarodnog i evropskog ugovornog prava. Odgovarajuće radne grupe su, znači, bile isprečene pred dva izazova. Prvi je očuvanje rešenja i integriteta ZOO uopšte, imajući u vidu da su odredbe ZOO, odnosno ZOO 1978, dostojne savremenim građanskim i trgovačkim kodifikacijama.⁹ Drugi je, sa druge strane,

² Najveći deo odredaba treće knjige GZRM, kao i opštu redakciju, je pripremila posebna Radna grupa za obligaciono pravo, formirana u okviru Komisije za izradu Građanskog zakonika Republike Makedonije. Ova radna grupa je prvenstveno i aktivno saradivala sa Radnom grupom za trgovačke ugovore, dok su svoj doprinos dale i Radna grupa za bankarske poslove i hartije od vrednosti kao i Radna grupa za sudske postupke i druge institucije građanske pravde.

³ Vid. G. Galev *et al.*, „Predmet i metod građanskog prava kao osnovne determinante i vodilje u pripremi i izradi Građanskog zakonika Republike Makedonije“, *Pravni život* 10/2011, 387 i dalje.

⁴ Закон за облигационите односи [Zakon o obligacionim odnosima], *Службен весник на Република Македонија [Službene novine Republike Makedonije]*, br. 18/01, 78/01, 04/02, 59/02, 05/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13 i 123/13 – ZOO.

⁵ *Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, br. 29/78, 39/85, 46/85, 45/89 i 57/89 – ZOO 1978.

⁶ U 2001. godini, kada je donesen makedonski ZOO, kompletno su uređena pravna rešenja koja se tiču ugovora o poklonu, ugovora o posluži i ugovora o ortakluku, imajući u vidu da ZOO 1978. nije poznao ove imenovane ugovore.

⁷ Vid. G. Galev *et al.*, „Development of the Law on Obligations in the Republic of Macedonia: the second review to the Law on Obligations from 2008“, *Thirty Years of the Law on Obligations: de lege lata and de lege ferenda* (ed. R. Vukadinović), GTZ, Belgrade 2009, 160-162.

⁸ Vid. J. Дабовић-Анастасовска, Г. Коевски, Н. Гавриловић, „Именоване и неименованe уговорне облигације у пројекту грађанске кодификације Републике Македоније“, *Право и привреда* 4-6/2015, 76 i dalje.

⁹ Vid. Г. Галев, Ј. Дабовић-Анастасовска, *Облигационо право*, Скопје 2012³, 23-24.

pretpostavljao dublji uvid u komparativne, međunarodne i evropske razvoje u cilju preuzimanja nekih novih rešenja čija je primena neispitana na domaćem terenu.

Drugim rečima, odgovarajuće radne grupe su trebale birati između ustaljene pravne tradicije i uvođenja novih rešenja koja, samo zato što su nova, ne moraju biti niti bolja niti funkcionalna. Način funkcionisanja ovih pristupa na opštem obliku ugovora o prodaji, sa akcentom na elemente i sadržaj ugovora, smo obradili u prethodnoj prilici.¹⁰ Ovaj rad se bavi intervencijama u odnosu na posebne oblike ugovora o prodaji, odnosno na tzv. slučajevne prodaje sa naročitim pogodbama. Tema je izabrana ne samo radi kontinuiteta nego i radi prikazivanja ozbiljnih dilema pred kojima su stavljeni redaktori pravila kada uzimaju na sebe odgovornost da intervišu u pravni tekst kakav je ZOO, odnosno ZOO 1978. Cilj ovog rada je, stoga, da dileme odgovarajućih radnih grupa, kao i njihov pristup pri razrešavanju istih, izloži široj naučnoj i stručnoj javnosti regiona kako bi se, sa jedne strane, obezbedio uvid u makedonska iskustva i kako bi se, sa druge, obezbedile eventualne sugestije u smislu postojanja tzv. distance. Pri izradi predloženih rešenja o posebnim oblicima ugovora o prodaji radne verzije treće knjige GZRM, odgovarajuće radne grupe su imale u vidu nekoliko polaznih tačaka a kao rezultat dilema koje su se u toku izrade treće knjige GZRM postavile. Stoga, pre nego što pređemo na izlaganje najbitnijih intervencija u pogledu posebnih oblika ugovora o prodaji, smatramo potrebnim da ove polazne tačke nakratko iznesemo i obrazložimo, a u cilju potpunijeg poimanja konkretnih intervencija kod posebnih oblika ugovora o prodaji.

2. Opšti pristup pri uređivanju posebnih oblika ugovora o prodaji

Odgovarajuće radne grupe su najpre izvršile analizu postojećih rešenja ZOO u pogledu posebnih oblika ugovora o prodaji, koja su u principu identična rešenjima ZOO 1978, i pristupile redakciji alternativa. Pri tom, u toku izrade treće knjige GZRM odgovarajuće radne grupe su analizirale i imale u vidu ne samo posebna rešenja sadržana u pravnim izvorima uporednog, međunarodnog i evropskog prava, nego i pojedine pravne projekte i neformalne pravne dokumente ugovornog prava. Što se postojećih pravnih izvora tiče, od međunarodnih su za prodaju najviše relevantna pravila Konvencije Ujedinjenih nacija o ugovorima o međunarodnoj prodaji robe iz 1980. godine – KMPR. Pravila KMPR, sa druge strane, ne sadrže detaljnija pravila o posebnim oblicima prodaje. Takva je situacija, takođe, se pravilima Načela UNIDROIT o međunarodnim trgovačkim ugovorima – NMTU, kojima se uopšte ne pokrivaju imenovani ugovori, uključujući i prodaju, a još manje posebni oblici prodaje. Pravila NMTU su, sa druge strane, pravila opšteg ugovornog prava pa se shodno mogu primeniti i na posebne oblike prodaje.

Što se tiče evropskog ugovornog prava, odgovarajuće radne grupe su imale u vidu ne samo postojeća pravila evropskog ugovornog prava nego i nove legislativne razvoje u evropskom ugovornom pravu. U pogledu postojećih izvora evropskog ugovornog prava, bitno je

¹⁰ Vid. J. Dabović-Anastasovska, N. Gavrilović, „Neke dileme oko reformisanja ugovora o prodaji u radnoj verziji Građanskog zakonika Republike Makedonije“, *Aktualnosti građanskog i trgovačkog zakonodavstva i pravne prakse: zbornik radova, XIV* (ur. V. Kazalić), Pravni fakultet Sveučilišta u Mostaru, Mostar 2016a, 214 i dalje.

najpre приметiti da je ono, u principu, mahom potrošačko.¹¹ Pošto potrošački aspekti imaju ograničeni uticaj na treći knjigu GZRM, navedena pravila nisu imala odlučujući uticaj na pravila o posebnim oblicima ugovora o prodaji. Istini za volju, mora se imati i u vidu da se pravilima postojećeg evropskog ugovornog prava načelno ne pokrivaju posebni oblici prodaje. Takav je slučaj, načelno, sa pravilima Direktive 1999/44/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 25. maja 1999. o određenim aspektima prodaje robe široke potrošnje i o garancijama za takvu robu,¹² kao i sa pravilima Direktive 2011/83/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 25. oktobra 2011. o pravima potrošača.¹³

Ovom potonjom se, međutim, uređuju i rešenja koja se odnose na tzv. ugovore na daljinu i na tzv. ugovore sklopljene izvan poslovnih prostorija. Ovi se ugovori, mada posebni u smislu pravila ZOO o prodaji, ne pokrivaju odredbama treće knjige GZRM iz dole navedenih razloga. Pravilima DPP se, pak, pokriva i promet tzv. digitalnog sadržaja. U evropskog ugovornom pravu, u smislu prava EU, ovo je slučaj i sa novim legislativnim razvojem. Tako, ovo je slučaj sa predlogom Direktive Evropskog parlamenta i Saveta o određenim aspektima ugovora o isporuci digitalnog sadržaja,¹⁴ dok su predlogom Direktive Evropskog parlamenta i Saveta o određenim aspektima ugovora o prodaji robe na internetu i drugoj prodaji robe na daljinu¹⁵ pokriveni ugovori spomenuti u njenom nazivu. Ovim se predlozima pravnih izvora, generalno, uređuje saobraznost digitalnog sadržaja, odnosno saobraznost robe koja se prodaje na internetu odnosno na daljinu.¹⁶ Odgovarajuće radne grupe su ova pitanja ostavila posebnim propisima. U svakom slučaju, svakako ostaje mogućnost primene opštih pravila o prodaji sa odgovarajućim adaptacijama.¹⁷

Navedeni pristup je primenjen i u odnosu na ostala rešenja predloženih pravnih izvora ili političko-pravnih dokumenata evropskog ugovornog prava. Tako, odredbama Predloga Uredbe

¹¹ Vid. J. Дабовић-Анастасовска, Н. Гавриловић, „Заштите „слабије“ стране код уговора о услугама у новом европском уговорном праву: модалитети, дилеме и перспективе“, *Услуге и заштита корисника* (ур. М. Мићовић), Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац 2015, 53-57.

¹² Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council of 25 May 1999 on certain aspects of the sale of consumer goods and associated guarantees, *Official Journal of the European Communities* L 171, 7.7.1999 – Direktiva 1999/44/EZ.

¹³ Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council (Text with EEA relevance), *Official Journal of the European Union* L 304, 22.11.2011 – DPP.

¹⁴ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content, COM/2015/0634 final – PDPDS.

¹⁵ Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on certain aspects concerning contracts for the online and other distance sales of goods, COM/2015/0635 final - PDPRI.

¹⁶ Režim primene Direktive 1999/44/EZ bi se, pak, ograničio na prodaju robe koja nije prodaja na internetu odnosno na daljinu, odnosno isključuje se prodaja trajnog medijuma koji inkorporiše digitalni sadržaj. Stoga, u slučaju ozakonjivanja navedenih predloga, evropski potrošački režim bi se sastojao od tri stuba.

¹⁷ Naime, treća knjiga GZRM je zadržala opšti koncept po kome se na obaveze odgovornosti prenosioца за materijalne i pravne nedostatke ispunjenja shodno primenjuju odredbe o odgovornosti prodavca, ako за određeni slučaj nije šta drugo propisano.

Evropskog parlamenta i Saveta o zajedničkom evropskom pravu prodaje¹⁸ se, pored ugovora o snabdevanju digitalnog sadržaja, pokrivaju i tzv. povezani ugovori o uslugama, kao sporedni u odnosu na ugovor o prodaji odnosno ugovor o snabdevanju digitalnog sadržaja. Ni ovi ugovori nisu uređeni radnom verzijom treće knjige GZRM ne samo iz razloga što je Komisija predlog ZEPP povukla svojim programom rada za 2015. godinu,¹⁹ nego iz zbog spornosti pravne prirode ovih ugovora. Što se tiče pravila Nacrta zajedničkog referentnog okvira,²⁰ njegova pravila o prodaji su daleko razvijenija i razrađenija. Pravila primenjiva na ugovore o prodaji su uređena u knjizi IV NZRO koja se teče posebnih ugovora. Prvi deo knjige IV NZRO se odnosi na ugovore o prodaji. Pri tom, ugovor o prodaji je kompletno uređen kao imenovan ugovor pa, u ovom pogledu, sistem NZRO podseća na kodifikatorski akt kojim se sistematski uređuju pravila primenjiva na ugovore o prodaji. U odnosu na posebne oblike prodaje, ne mogu se identifikovati posebna pravila u strukturalnom smislu. Ipak, postoje neka posebna pravila koja će biti razgledana na odgovarajućem mestima u radu. Konačno, što se tiče rešenja Načela evropskog ugovornog prava, za njihovu relevantnost važi rečeno za NMTU.

Radna verzija treće knjige GZRM polazi od principa tzv. umerene kodifikacije. Naime, nije bila namera odgovarajućih radnih grupa da treća knjiga GZRM bude akt kompilacije svih, ili bar većine, posebnih propisa kojima se uređuju obligacioni odnosi, uključujući i ugovorne. U tom smislu, treća knjiga GZRM, pored opštih pitanja koja su zajednička za sve ugovore, uređuje i najveći deo građanskih i trgovačkih ugovora, zadržavajući time pristup ZOO, odnosno ZOO 1978. Drugim rečima, odgovarajuće radne grupe su poštovale postojeću koncepciju ZOO, koja je ne samo rezultat tzv. komercijalizacije građanskog prava, sa jedne strane, nego i generalnog preispitivanja potrebe posebnih pravila za trgovačke ugovore, sa druge.²¹ Za ugovor o prodaji je ovo izuzetno bitno, zato što bi drugačiji pristup zahtevao samo eliminaciju onih pravila koja su specifična za trgovačke ugovore. Uveden je, sa druge strane, tzv. koncept objektivne primene trgovačkih običaja, odnosno trgovačke prakse,²² kao što je rešeno i pitanje primene uzansi.²³

Priznajući i dalje tzv. *lex specialis* pristup, stoga, odgovarajuće radne grupe su načelno odlučile da odredbe treće knjige GZRM ne treba preopterećivati preuzimanjem odredaba posebnih zakona kojima se uređuju ugovorne obligacije. ZOO 1978, kao i njegovi naslednici u drugim državama bivše Jugoslavije, podrazumevaju matičnu kodifikaciju tipičnih imenovanih

¹⁸ Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on a Common European Sales Law, COM(2011) 635 final – ZEPP. Detaljnije o procesu izrade ZEPP i političko-pravnim dokumentima koju mu prethode, vid. H. Gavrilović, „Кон заедничкото европско право за продажба [Ка zajedničkom evropskom pravu prodaje]“, *Европско право* 1-2/2012a, 43-47.

¹⁹ Vid. http://ec.europa.eu/atwork/pdf/cwp_2015_withdrawals_en.pdf (27.4.2017).

²⁰ Study Group on a European Civil Code, Research Group on EC Private Law (Acquis Group), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR)*, outline edition, Sellier, Munich 2009 – NZRO.

²¹ Vid. V. Kapor, „Jedinstvo obligacionog prava i posebna pravila za ugovore u privredi“, *Zbornik radova sa savetovanja o Zakonu o obveznim (obligacionim) odnosima* (ur. P. Klarić), Savez društava pravnika u privredi Jugoslavije, Zagreb 1978, 28-30.

²² Vid. N. Gavrilović, N. Zdraveva, „Običaj kao izvor obligacionog prava“, *Pravni život* 10/2012, 485-486.

²³ Vid. H. Gavrilović, „За узансите [О узансамата]“, *Правник* 240/2012b, 41 i dalje.

ugovora koji su uobičajeni u pravnom prometu. Za određene ugovore koji su samo na opšti način uređeni pravilima ZOO postoje posebni zakoni koji ih uređuju na detaljniji način.²⁴ U ovom smislu, postojeći sistem podrazumeva da odredbe posebnih propisa i međunarodnih ugovora imaju prednost primene u odnosi na pitanja koja su ovim pravnim izvorima uređena drugačije nego odredbama ZOO. Treća knjiga GZRM zadržava ovaj pristup i iz razloga što se posebnim propisima uređuju i pitanja koja nisu građanskopravne prirode, pa je se ocenilo da bi preuzimanje njihovih ugovornih odredaba dovelo do veće, a ne do manje, fragmentacije pravnog sistema. Ovo se svakako odnosi i na oblast ugovornog potrošačkog prava koja je uređena posebnim pravilima.²⁵ Prethodno navedene odluke odgovarajućih radnih grupa se stoga trebaju posmatrati i u ovom pravcu. Nije se, pri tom, izgubilo iz vida da je potrošačko pravo promenjiva materija, naročito zbog potrebe usaglašavanja sa evropskim pravom čije je stanje samo fragmentarno nego i nestabilno.

Konačno, imajući u vidu iskustvo svih država naslednica bivše socijalističke federacije koje su donele opšte propise o obligacijama (Republika Slovenija,²⁶ Republika Hrvatska²⁷ i Država Crna Gora,²⁸ pored Republike Makedonije), odnosno u kojima se ne primenjuje ZOO 1978, treća knjiga GZRM zadržava samo one posebne oblike prodaje koji su bili uređeni u ZOO 1978. odnosno koje uređuje ZOO.²⁹ Skica za Zakonik o obligacijama i ugovorima prof. Konstantinovića,³⁰ sa druge strane, pored posebnih oblika ugovora o prodaju prisutnih u sistemu ZOO, odnosno ZOO 1978, uređuje i prodaju sa pravom otkupa. Tako e postupljeno i prednacrtom druge knjige Građanskog zakonika Republike Srbije.³¹ Odgovarajuće radne grupe su postupile ovako iz dva razloga. Najpre, potrebe prakse su pokazale da su ova rešenja dovoljna. Naime, rezultati sprovedenih javnih rasprava, ma koliko bili šturi, nisu ukazali na potrebu daljeg uređivanja. Drugo, odgovarajuće radne grupe su pošle od pretpostavke da bi dalje uređivanje posebnih oblika prodaje bilo protivno potrebama prometa pa se trebaju zadržati samo oni posebni oblici uređeni pravilima ZOO koji su, u dosadašnjoj primeni, već standardizovani. Tako, odgovarajuće radne grupe su rešile dati prednost principu autonomije volje, kao što su postupile i u odnosu na tzv. ugovore autonomne trgovačke prakse. Ocena koliko je ovaj pristup bio pravilan je, između ostalog, i predmet ovog rada.

²⁴ Za makedonsko pravo, vid. N. Gavrilović, „Legal Autonomy and its Limits in Macedonian Law of Obligations: with Particular Reference to Special Laws“, *Civil Law Forum for South East Europe: Collection of Studies and Analyses, Third Regional Conference in Tirana (2013)* (eds. Adrian Nuni et al.), Skopje 2014, 383 i dalje.

²⁵ Закон за заштита на потрошувачите [Zakon o zaštiti potrošača], *Службен весник на Република Македонија [Службене новине Републике Македоније]*, br. 38/04, 77/07, 103/08, 24/11, 164/13, 97/15 i 152/15 – ZJP.

²⁶ Obligacijski zakonik, *Uradni list Republike Slovenije*, št. 83/01, 32/04, 28/06, 29/07, 40/07, 97/07 i 64/16 – ZOO SL.

²⁷ Zakon o obveznim odnosima, *Narodne novine*, br. 35/05, 41/08, 125/11 i 78/15 – ZOO HR.

²⁸ Zakon o obligacionim odnosima, *Službeni list Crne Gore*, br. 47/08, 04/11 i 22/17 – ZOO CG.

²⁹ Odredbama ZOO SL je uređena i akreditivna prodaja (čl. 527), o čemu će biti reč kasnije u radu.

³⁰ M. Konstantinović, *Obligacije i ugovori: Skica za Zakonik o obligacijama i ugovorima*, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd 1969 – Skica.

³¹ Komisija za izradu Građanskog zakonika, *Građanski zakonik Republike Srbije, druga knjiga: obligacioni odnosi (prednacrt)*, Generalni sekretarijat Vlade Republike Srbije, Beograd 2009.

3. Uređivanje postojećih posebnih oblika ugovora o prodaji: slučajevi prodaje sa naročitim pogodbama

3.1. Prodaja sa pravom preče kupovine

Kako je već spomenuto, treća knjiga GZRM održava postojeću strukturu ZOO,³² pa se kao prvi poseban oblik ugovora o prodaju uređuje prodaja sa pravom preče kupovine. Prva intervencija u pogledu prava preče kupovine izvršena trećom knjigom GZRM se odnosi na uređivanje osnova prava preče kupovine. Tako, predviđa se najpre da pravo preče kupovine može nastati ugovorom, ali i na osnovu odredaba GZRM kao i na osnovu odredaba drugih propisa.³³ Kako se vidi, odgovarajuće radne grupe se odlučile da odredbama treće knjige pokriju ne samo ugovorno pravo preče kupovine nego i tzv. zakonsko pravo preče kupovine. Ovo je učinjeno iz tri razloga. Najpre, zato što i postojeći sistem ZOO, odnosno ZOO 1978, uređuje zakonsko pravo preče kupovine, mada posredno, odnosno predviđanjem shodne primene pravila o ugovornom pravu preče kupovine i na zakonsko.³⁴ Proširuje se, drugim rečima, primena pravila treće knjige GZRM i na neke dopunske aspekte zakonskog prava preče kupovine. Dalje, ovo je učinjeno i iz razloga što, po svojoj pravnoj prirodi, i zakonsko pravo preče kupovine je obligaciono pravo, mada sa apsolutnim dejstvom.³⁵ Konačno, odgovarajuće radne grupe su uredile i zakonsko pravo preče kupovine iz razloga što druga knjiga GZRM, koja se odnosi na stvarnopravne odnose, još nije izrađena.³⁶

Inače, što e tiče ugovornog prava preče kupovine, nisu učinjene neke suštinske intervencije. Tako, na pr., pojam ugovornog prava preče kupovine nije promenjen. Izvršene su, ipak, neke izmene i dopune u pogledu dejstava ugovornog prava preče kupovine. Tako, pravilo koje podrazumeva da je prodavac dužan, istovremeno sa izjavom da on kupuje stvar, isplatiti cenu dogovorenu sa trećim licem, ili je položiti kod suda,³⁷ je dopunjeno da se deponovanje cene koja je ugovorena sa trećim licem može izvršiti i kod notara. Ovo u smislu da su notari, po posebnim propisima o njihovom radu, nadležni i da primaju gotovinu i vrednosne papire u tzv.

³² Istini za volju, izvršene se neka preimenovanja delova i odeljaka treće knjige GZRM, u smislu Skice.

³³ Iz očiglednih nomotehničkih razloga, izbegavamo pozivanje na numeraciju odredaba, ne samo u pogledu treće knjige GZRM nego i u pogledu ZOO i ZOO 1978.

³⁴ Pravila o zakonskom pravu preče kupovine, kao dodatak, su sadržana i u Skici.

³⁵ Vid. P. Живковска, „Теоретски дилеми околу определувањето на суштината и правната природа на правото на првенствена купувачка [Теоретске и практичне дилеме око определјивања суштине и правне природе прava прече куповине], *Годишник на Правниот факултет во Скопје* 38/1996-98, 540-541.

³⁶ Ostavljena je, stoga, mogućnost da se u finalnoj verziji GZRM ova pitanja pokriju i pravilima druge knjige, ali su odgovarajuće radne grupe ipak predvidele pravila u smeru konzistentnosti sistema.

³⁷ Ova pravila vrede i za zakonsko pravo preče kupovine. Tako, prema odluci Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, Rev. 293/85 od 25.7.1985. godine, posebna pravila propisa o pravu preče kupovine ne isključuju primjenu odredbe iz čl. 528. ZOO 1978, po kojoj izjava nosioca prava preče kupovine o prihvatanju ponude ne proizvodi pravno dejstvo ako on istovremeno ne isplati prodavcu i cenu koja je ugovorena sa trećim licem, ili njen iznos ne deponuje kod mesno nadležnog opštinskog suda (čl. 533(4) ZOO 1978). Takođe, prema odluci Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, Rev. 348/87 od 10.12.1987. godine, shodna primena pravila o prodaji sa pravom preče kupovine na zakonsko pravo preče kupovine, nalaže ovlašćeniku toga prava da istovremeno sa izjavom da on kupuje stvar, isplati cenu koju po ugovoru duguje kupac, odnosno cenu koju traži prodavac, ili da taj iznos položi kod suda.

notarski depozit. Domet ove odredbe, ipak, može biti sporan u pogledu sadržine posebnih propisa o notarijatu.³⁸ Dalje, predviđeno je pravilo da izjava prodavca da kupuje stvar, u pogledu forme, deli pravnu sudbinu ugovora kojim je predviđeno pravo preče kupovine. Ova je odredba uvedena u cilju pravne sigurnosti i pored toga što, po stavu prakse, obaveštenje vlasnika stvari imaocu prava preče kupovine nema karakter ponude za zaključenje ugovora (Vrhovni suda Bosne i Hercegovine, Rev. 50/89 od 14.9.1989. godine).³⁹

Izvršene su dopune i u pogledu dejstava prava preče kupovine u slučaju prinudne javne prodaje, pored opštih pravila da se u slučaju prinudne javne prodaje prodavac ne može pozivati na svoje pravo preče kupovine, ali da prodavac čije je pravo preče kupovine bilo upisano u javnoj knjizi ipak može zahtevati poništenje javne prodaje ako nije bio posebno pozvan da joj prisustvuje. Navedena pravila nisu menjana i usaglašavana sa posebnim pravilima postupka o izvršenju,⁴⁰ imajući u vidu i stavove prakse.⁴¹ Uređeno je, međutim, dopunsko pravilo po kojem prodavac, i kada na javnoj prodaji nije dao najvišu cenu za predmet prodaje, ima pravo da mu predmet prodaje bide predat ako odmah po zaključenju javne prodaje izjavi, ili se saglasi, da u roku određenom od organa koji sprovodi javni prodaju uplati najvišu postignutu cenu. Istini za volju, slično pravilo je uređeno u čl. 180. ZI. Potreba dopunskog pravila u trećoj knjizi GZRM je rezultat dva razloga. Naime, posebna pravila propisa o izvršenju se primenjuju jedino na zakonsko pravo preče kupovine.⁴² Dalje, posebna pravila propisa o izvršenju se primenjuju jedino na nepokretnosti. Bar po nama, primena dopunskog pravila treće knjige GZRM, imajući u vidu i navedenu praksu, bi bila obavezna za izvršioce. Ovo iz jednostavnog razloga što bi

³⁸ Закон за нотаријатот [Zakon o notarijatu], *Службен весник на Република Македонија [Službene novine Republike Makedonije]*, br. 72/16 i 142/16 – ZN. Naime, u smislu čl. 105(2) ZN, notar je dužan da primi gotovinu i vrednosne papire u notarski depozit samo na osnovu odluke suda ili nekog drugog organa, ili ako su mu položeni povodom sklapanja notarske isprave. Po našem mišljenju, notar bi bio dužan primiti cenu i u slučaju prava preče kupovine jer je reč o zakonskoj normi koja mu ovo nalaže, odnosno u smislu izričitog predviđanja mogućnosti za nosioca prava preče kupovine da deponira novac i kod notara.

³⁹ Sa druge strane, po odluci Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, Rev. 608/87 od 11.8.1988. godine, ne smatra se da je ponuda učinjena nosiocu prava preče kupovine ako mu nije uručena zbog toga što nije zatečen na inače tačno označenoj adresi. Po obrazloženju odluke, utvrđeno je da je tuženi putem pošte, na adresu tužioca, preporučenom pošiljkom, dostavio pismeno koje sadrži sve uslove valjane ponude za prodaju stambenih prostorija koje je ovaj tuženi držao u posedu, kao i to da navedena pošiljka nije uručena tužiocu, jer se u vreme kada je trebalo izvršiti isporuku nije nalazio na toj adresi koja je inače tačno označena. Po nalazu suda, pravilo da je prodavac dužan prethodno ponuditi na prodaju suvlasnika zgrade, odnosno stana, ne može se tumačiti drugačije nego kao obaveza da izvršena ponuda mora stići do suvlasnika bez čega nema valjane ponude, a u saglasnosti sa opštim pravilima o ponudi (čl. 37(1), (3) i (4), kao i čl. 533(3) ZOO 1978).

⁴⁰ Закон за извршување [Zakon o izvršenju], *Службен весник на Република Македонија [Službene novine Republike Makedonije]*, br. 72/16 i 142/16 – ZI.

⁴¹ Tako, prema odluci Visokog trgovačkog suda Hrvatske, Pž. 6122/05 od 20.1.2009. godine, pod prisilnom javnom prodajom treba uzeti svaku prodaju stvari na kojoj je zasnovano pravo preče kupovine, koja se ne obavlja dobrovoljno. Prodaja nekretnina u stečaju nije dobrovoljna već prisilna pa se prodavac ne može pozivati na svoje pravo preče kupovine koje nije upisano u javnoj knjizi. Takođe, po obrazloženju odluke, uprkos tome što čl. 530. ZOO 1978 govori o prisilnoj „javnoj“ prodaji, po nalazu suda nije nužno da se uvek radi o javnoj prodaji, nego samo o prisilnoj, stoga što, na pr., prodaja u izvršnom postupku može biti obavljena ne samo javnom dražbom nego i neposrednom pogodbom.

⁴² Sa druge strane, u odredbi čl. 179(4) ZI se predviđa da je izvršilac dužan da zaključak o usmenom javnom nadmetanju dostavi i licima koja imaju upisano pravo preče kupovine.

govorili o zakonskom pravilu bez razloga što nije uređeno posebnim propisima o izvršenju niti mu je, imajući u vidu njegovu materijalnopravnu prirodu, tamo ni mesto.

Izmenjeno i dopunjeno je, takođe, pravilo koje se tiče mogućnosti nasleđivanja i otuđenja prava preče kupovine. Po postojećim rešenjima ZOO, pravo preče kupovine pokretnih stvari ne može se ni otuđiti ni naslediti, ukoliko zakonom nije drukčije određeno. Treća knjiga GZRM je dopunila ovo pravilo u dva smera. Najpre, pravilo je prošireno i na nepokretne stvari, imajući u vidu da odgovarajuće radne grupe nisu videle potrebu da se pravilima treće knjige GZRM pravi razlika između prava preče kupovine pokretnih i nepokretnih stvari, naročito imajući u vidu stanje stvarnopravnih propisa u kojem će biti reč kasnije u radu. Dalje, odgovarajuće radne grupe su zadržale izuzetak da se pravo preče kupovine može naslediti ili otuđiti, ne samo kada je to predviđeno posebnim zakonom, odnosno propisom, nego i kada je to predviđeno odredbama GZRM. Drugim rečima, radna verzija treće knjige GZRM, za razliku od predložene alternative prednacrta druge knjige Građanskog zakonika Republike Srbije i odredaba Skice, uređuje osnovno pravilo po kome se pravo preče kupovine ne može niti otuđiti niti naslediti. Ovo iz razloga što se pravo preče kupovine, po svojoj pravnoj prirodi, smatra ličnim pravom, bez obzira da li je ovo rezultat posebne pogodbe ili zakonskih pravila. Predviđanjem izuzetka koji može proizaći iz odredaba GZRM, namera odgovarajućih radnih grupa je bila dvojaka. Najpre, u pogledu nasleđivanja prava preče kupovine, odredbe treće knjige su otvorene eventualnim argumentima četvrte knjige GZRM koja se tiče nasleđivanja. Dalje, imajući u vidu da se pravo preče kupovine po pravilu tretira kao lično pravo, ipak je ostavljena je mogućnost da se pravo preče kupovine tretira kao prenosivo, u smislu odredaba o odstupanju potraživanja.⁴³ Da li je ovo slučaj, sa druge strane, će zavisiti od eventualnih posebnih okolnosti slučaja.

Saglasno izabranom pristupu odgovarajućih radnih grupa u pogledu zakonskog prava preče kupovine, treća knjiga GZRM podrazumeva nekoliko intervencija. Prvo, uređeno je da se pravo preče kupovine može, naravno, predvideti ne samo posebnim propisom nego i odredbama GZRM. U pogledu posebnih propisa, pravo preče kupovine je, na pr., uređeno pravilima o poljoprivrednom zemljištu⁴⁴ kao i pravilima o kulturnom nasleđu.⁴⁵ Što se tiče opštih propisa,⁴⁶ pravo preče kupovine je ustanovljeno, kao opšte pravo, u korist suvlasnika (čl. 33-34. ZSDSP), bračnih drugova kao zajedničkih vlasnika (čl. 70(3) ZSDSP),⁴⁷ zakupaca poslovnih prostorija

⁴³ Naime, treća knjiga GZRM zadržava pravilo da poverilac može ugovorom zaključenim sa trećim preneti na ovoga svoje potraživanje, izuzev onog čiji je prenos zabranjen zakonom, odnosno propisom, ili koje je vezano za ličnost poverioca, ili koje se po svojoj prirodi protivi prenošenju na drugoga.

⁴⁴ Закон за земјоделското земјиште [Zakon o poljoprivrednom zemljištu], *Службен весник на Република Македонија* [Službene novine Republike Makedonije], br. 135/07, 17/08, 18/11, 42/11, 148/11, 95/12, 79/13, 87/13, 106/13, 164/13, 39/14, 130/14, 166/14, 72/15, 98/15, 154/15, 215/15, 07/16 i 39/16.

⁴⁵ Закон за заштита на културното наследство [Zakon o zaštiti kulturnog nasleđa], *Службен весник на Република Македонија* [Službene novine Republike Makedonije], br. 20/04, 71/04, 115/07, 18/11, 148/11, 23/13, 137/13, 164/13, 38/14, 44/14, 199/14, 104/15, 154/15, 192/15 i 39/16.

⁴⁶ Закон за сопственост и други стварни права [Zakon o svojini i drugim stvarnim pravila], *Службен весник на Република Македонија* [Službene novine Republike Makedonije], br. 18/01, 31/08, 92/08, 139/09 i 35/10 – ZSDSP.

⁴⁷ Zanimljivo je da se u čl. 60(1) predviđa da zajedničar svoji udeo u zajedničkoj svojini može preneti samo na drugog zajedničara iste stvari, ali ga ne može punovažno preneti trećem licu van kruga zajedničara, dok se

kada se prodaje suvlasnički deo poslovne prostorije (čl. 97. ZSDSP), kao i vlasnika i zakupaca stanova, kao posebnih delova zgrada, ali samo u pogledu garaža i samo onda kada se otuđenje garaže vrši odvojeno od otuđenja stana (čl. 100. ZSDSP).⁴⁸ Imajući u vidu ovakvo stanje stvarnopravnih propisa, trećom knjigom GZRM se predviđa tzv. zakonsko pravo preče kupovine čiji su korisnici suvlasnici i zajednički vlasnici, kao i, kada je reč o nekretninama, susedi i zakupci. Treća knjiga GZRM, znači, predviđa opšte pravo preče kupovine za suvlasnike i za zajedničke vlasnike, dok je za susede i za zakupce ovo pravo predviđeno, kao opšte, samo kada je reč o nekretninama.⁴⁹

U svakom slučaju, bez obzira da li će se predložena rešenja treće knjige GZRM o zakonskom pravu preče kupovine prihvatiti kao konačna ili ne, treća knjiga zadržava vrlo korisno rešenje ZOO i ZOO 1978. po kome se na zakonsko pravo preče kupovine, pored odredaba posebnih propisa, primenjuju i odredbe GZRM o ugovornom pravu preče kupovine. Ova je odredba od izuzetnog značaja zato što se pravilima o ugovornom pravu preče kupovine razrađuju ili dopunjuju pravila posebnih propisa o zakonskom pravu preče kupovine. Ovo, svakako, ukoliko posebnim propisima o konkretnom pitanju nije predviđeno nešto drugo. Tako, na pr., dok se odredbama treće knjige GZRM, odnosno odredbama ZOO i ZOO 1978, predviđa subjektivni rok od šest meseci i objektivni rok od pet godina za podnošenje tužbe za poništaj ugovora koji je kupac zaključio sa trećim povređujući pri tom pravo preče kupovine prodavca, odredbama čl. 34(2) i (3) ZSDSP se predviđa subjektivni rok od 30 dana⁵⁰ i objektivni rok od šest meseci.

Shodna primena pravila o ugovornom pravu preče kupovine i na zakonsko je naročito korisna kada je reč o pravnim posledica povrede prava preče kupovine. Tako, prema odluci Vrhovnog suda Hrvatske, Rev. 666/96-2 od 26.3.1998. godine, posledica povrede prava preče kupovine (zakonskog ili ugovornog) jest rušljivost (pobojnost), a ne ništavost ugovora o prodaji. Ovo u smislu rešenja ZOO i ZOO 1978, koje zadržava i treća knjiga GZRM, po kome se slučajevi rušljivosti mogu urediti i posebnim propisima kao i posebnim odredbama treće knjige GZRM. U pogledu pretpostavki za podnošenje tužbe za poništaj, prema odluci Vrhovnog suda Srbije, Rev. II 381/01 od 27.2.2002. godine, zahtev suvlasnika da se poništi ugovor kojim je drugi suvlasnik prodao suvlasnički stan obuhvata i zahtev da sud utvrdi da ugovor o prodaji ne

odredbom čl. 65. ZSDSP predviđa da se na zajedničku svojinu shodno primenjuju odredbe o susvojini. Tako, izgleda da se pravo preče kupovine uopšte ne može primeniti na zajedničke vlasnike dok se na izvrši utvrđivanje udela u smislu odredaba čl. 63-64. ZSDSP.

⁴⁸ Odredbama čl. 100. ZSDSP se govori, paralelno, i o otuđenju i o prodaji. Dalje, navedene odredbe se odnose samo na vlasnike stanova, kao posebnih delova zgrada, ali ne i na vlasnike poslovnih prostorija.

⁴⁹ Koliko će se navedena predložena pravna rešenja održati, kako je spomenuto, zavisi i od eventualnih rešenja druge knjige GZRM.

⁵⁰ Prema odluci Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, Rev. 495/86 od 16.4.1987. godine, subjektivni rok od 30 dana u kome imalac prava preče kupovine može podneti tužbu radi poništenja ugovora i da mu se i pod istim uslovima „prenese“ prodata nekretnina teče od dana kada je ovaj doista saznao da je zaključen ugovor o kupovini, a ne od kada je mogao saznati.

proizvodi pravno dejstvo u odnosu na njega zbog povrede prava preče kupovine.⁵¹ Shodna primena pravila o ugovornom pravu preče kupovine na zakonsko je, svakako, ograničena. Ovo, svakako, ne samo imajući u vidu posebna pravila propisa kojima se ovo potonje uređuje nego i imati u vidu samu prirodu zakonskog prava preče kupovine. Tako, na pr., dok se ugovorno pravo preče kupovine može uspešno istaći prema sticaocu samo ako je nesavestan,⁵² zakonsko se svakako može istaći prema sticaocu svojine stvari.⁵³

3.2. Kupovina na probu

Drugi oblik prodaje koji pravila treće knjige GZRM zadržavaju, po ugledu na ZOO i ZOO 1978, je kupovina na probu. Pri tom, osim redakcijskih, treća knjiga GZRM ne čini intervencije u pogledu postojećih rešenja koja se tiču kupovine na probu. Zadržano je, tako, razlikovanje između tzv. objektivne probe i tzv. subjektivne probe, mada ova potonja nije izričito imenovana kao takva. Dok kod prve kupac uzima stvar pod uslovom da je isproba da bi utvrdio da li odgovara njegovim željama, kod druge je proba ugovorena da bi se utvrdilo da li stvar ima određeno svojstvo ili da li je podobna za određenu upotrebu. U svakom slučaju, reč je o uslovnoj kupovini. Bitno je, međutim, da je ugovor zaključen, odnosno da nije reč o slučajevima kupovine po pregledu odnosno sa rezervom probanja, o kojima će biti reč kasnije. Naime, ugovor o kupovini na probu nastaje saglasnošću volja ugovornih strana ako su, naravno, ispunjeni ostali uslovi za nastanak punovažnog ugovora. Njegovo pravno dejstvo je, međutim, uslovljeno, tim da se pravi razlika zavisno od toga da li stvar predata kupcu ili pak nije.⁵⁴

Kada stvar nije predata kupcu, kupac je dužan o tome da li ostaje pri ugovoru obavestiti prodavca u roku utvrđenom ugovorom ili običajem, a ako takvog nema, onda u primerenom roku koji mu bude odredio prodavac, inače se smatra da je odustao od ugovora. Drugim rečima, za kupca je uslov probe odložni i potestativni dok je za prodavca raskidni. Tako, prema odluci Vrhovnog suda Hrvatske, Rev. 290/85 od 13.3.1985. godine, pri prodaji na probu prava i obaveze ugovornih strana nastaju kad kupac nakon obavljene probe stvar koju je kupio izjavi da ostaje pri ugovoru. Ako je, sa druge strane, stvar predata kupcu da bi je isprobao do određenog roka, a on je ne vrati bez odlaganja po isteku roka ili ne izjavi prodavcu da odustaje od ugovora, smatra se da je ostao pri ugovoru. Ovde je za kupca uslov raskidni i potestativni dok je za prodavca odložni. Tako, po odluci Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1552/89, ako je ugovoreno da kupac uzima stvar pod uslovom da je isproba do određenog roka, on ima pravo da vrati stvar prodavcu bez odlaganja po isteku roka ili pak da izjavi da odustaje od ugovora, u kom slučaju je prodavac dužan da vrati kupcu iznos kupoprodajne cene ako je ista već plaćena. Takođe, prema

⁵¹ Po odluci Vrhovnog suda Srbije, Rev. 2839/01 od 16.5.2002. godine, zakonsko pravo preče kupovine ostvaruje se tužbom da se poništi, odnosno oglasi bez dejstva ugovor o prodaji i prodata nepokretnost ustupi tužiocu pod istim uslovima, uz istovremeno polaganje predujma u tržišnoj vrednosti nepokretnost.

⁵² Tako, prema odluci Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, Pž. 230/84 od 24.5.1985. godine, ako je kupac u vreme sticanja kupljene stvari bio savestan (nije znao, niti mogao znati za postojanje ugovorenog prava preče kupovine trećeg lica), nosilac prava preče kupovine ne može tražiti poništenje ugovora, pa i kada je prodavac bio nesavestan.

⁵³ Vid. O. Станковић, М. Орлић, *Стварно право*, Номос, Београд 1996⁹, 290.

⁵⁴ Vid. Б. Тушевска, *Договорно право*, Универзитет „Гоце Делчев“ во Штип, Штип 2016, 54.

odluci Vrhovnog suda Srbije, Rev. 2034/07 od 24.09.2008. godine, smatra se da je kupac ostao pri ugovoru, ukoliko mu je stvar predata da bi je isprobao do određenog roka, a on je ne vrati bez odlaganja po isteku roka ili ne izjavi prodavcu da odustaje od ugovora.

Navedena pravila su primenjiva kod tzv. subjektivne probe. Što se tiče tzv. objektivne probe, kad je proba ugovorena da bi se utvrdilo da li stvar ima određeno svojstvo ili da li je podobna za određenu upotrebu, opstanak ugovora ne zavisi od kupčevog nahodjenja, već od toga da li ova zaista ima ta svojstva, odnosno da li je podobna za određenu upotrebu. Dejstva ugovora, stoga, zavise od toga da li stvar zaista, odnosno objektivno, ima određeno svojstvo ili je podobna za određenu upotrebu. Objektivna proba svojstava ili podobnosti za upotrebu se treba izvršiti u određenom roku koji, kao i kod subjektivne probe, može biti ugovoren, uobičajen ili primeren. Ako kupac ovo ne učini, on je ugovorom vezan.⁵⁵ Ako je proba u roku izvršena, dejstvo ugovora zavisi od toga da li roba objektivno ima određeno svojstvo ili je podobna za određenu upotrebu. Ako roba izdrži probu, onda ugovor proizvodi pravno dejstvo a, u suprotnom, ne proizvodi.⁵⁶ Primjenljiva su, znači, opsta pravila o modifikacijama ugovora putem uslova, kako je rezonovala praksa i pre donošenje ZOO 1978. Tako, prema odluci Vrhovnog suda Srbije, Gž. 2480/65, pogrešno je pravno stanovište da ako stvar, koja je predmet kupoprodaje, ne izdrži probu, kupac treba da traži raskid ugovora. Naprotiv, ako kupljena stvar na probu nije izdržala probu prema pravnim pravilima smatra se da ugovor nije ni zaključen.⁵⁷

3.3. Prodaja po uzorku ili modelu

Intervencija, osim redakcijskih, nije bilo ni kod prodaje po uzorku ili modelu. Treća knjiga GZRM tako, i dalje čini razliku između odgovornosti prodavca kod trgovačke prodaje i „drugih slučajeva“. Predviđa se da u slučaju prodaje po uzorku ili modelu kod trgovačkog ugovora, ako stvar koju je prodavac predao kupcu nije saobrazna uzorku ili modelu, prodavac odgovara po propisima o odgovornosti prodavca za materijalne nedostatke stvari, a u drugim slučajevima po propisima o odgovornosti za neispunjenje obaveze. Treća knjiga GZRM je, inače, donekle redefinisala pravila o odgovornosti prodavca za materijalne nedostatke ispunjena.⁵⁸ Zadržano je, međutim, pravilo da nedostatak postoji i kad je prodavac predao stvar koja nije saobrazna uzorku ili modelu, osim ako su uzorak ili model pokazani samo radi obaveštenja. Ova se odredba, imajući u vidu održavanje koncepta jedinstva obligacionog prava, primenjuje na sve vrste prodaje. Odgovarajuće radne grupe su stoga bile ispravljene pred dilemom da li je posebno pravilo o odgovornosti za nesaobraznost robe prema uzorku ili modelu kod trgovačke prodaje potrebno ili pak suvišno. Ovo imajući u vidu da postoje mišljenja da je

⁵⁵ Tako, prema odluci Visokog trgovačkog suda Hrvatske, Pž. 2379/03 od 2.4.2006. godine, u slučaju da ugovorom u privredi nije određen rok u kojem se kupac dužan izjasniti prodavcu ostaje li pri ugovoru o prodaji, kupac je dužan odmah nakon primanja stvari ispitati stvar i obavestiti prodavca o tome ostaje li pri sklopljenom ugovoru. Ako to kupac nije učinio, smatra se da je ostao pri sklopljenom ugovoru te je dužan ispuniti svoju ugovornu obavezu isplate cene.

⁵⁶ Upor. Lj. Milošević, *Obligaciono pravo*, Savremena administracija, Beograd 1982⁶, 302.

⁵⁷ Reč je o pravnom pravilu iz § 667 Srpskog građanskog zakonika – SGZ.

⁵⁸ Vid. J. Dabović-Anastasovska, N. Gavrilović, 2016a, 221-222.

odredba o odgovornosti prodavca za nedostatke u slučaju nesaobraznosti robe uzorku ili modelu, kod trgovačkih ugovora, suvišna, posebno imajući u vidu da je Skica materijalne nedostatke u slučajevima kada je prodavac predao stvar koja nije saobrazna uzorku ili modelu uređivala kao takve samo za ugovore u privredi (čl. 407(3)(3)).⁵⁹

Odgovarajuće radne grupe su odlučile da zadrže pristup ZOO i ZOO 1978, iz nekoliko razloga. Najpre, nesaobraznost robe uzorku ili modelu se tretira kao materijalni nedostatak u međunarodnim i evropskim pravnim izvorima i projektima (čl. 35(2)(c) KMPR, čl. 2(2)(2) Direktive 1999/44/EZ, čl. 4(1)(a) PDPRI, čl. 100(c) ZEPP, čl. IV.A.-2:302(c) NZRO), nezavisno od tipa prodaje. Drugo, specifičnosti trgovačke prodaje opravdavaju ovakvo rešenje, imajući u vidu da u pogledu postojanja materijalnog nedostatka nije od značaja da li je zbog odstupanja od uzorka ili modela, objektivno posmatrano, roba nešto izgubila ili pak dobila od upotrebne vrednosti.⁶⁰ Dalje, navedenim pravilom treće knjige GZRM se ne zalazi u posebna pravila o prodaji, uključujući i potrošačku prodaju. Drugim rečima, eventualni tretman nesaobraznosti robe uzorku ili modelu u smislu materijalnog nedostatka ima i svoje specifičnosti.⁶¹ Zbog svega ovoga, kao generalno pravilo, prodavac će kod trgovačke prodaje odgovarati po pravilima o odgovornosti za materijalne nedostatke dok će se kod građanske prodaja odgovarati po opštim pravilima o neispunjenju.⁶² Ovo svakako utiče na raspoložive pravne lekove u smislu treće knjige GZRM, mada se uređivanjem koncepta tzv. bitne povrede ugovora,⁶³ koji je bio sporan za sistem ZOO odnosno ZOO 1978,⁶⁴ ova pravila imaju primeniti i u slučaju materijalnih nedostataka ispunjenja. Strane, svakako, mogu ugovoriti i druge pravne lekove kao, na pr., mogućnost umanjenja cene.

Imajući u vidu poslednje, za prodaju po uzorku ili modelu su takođe bitna pravila trgovačkih običaja i trgovačke prakse. Bitne su, stoga, i odredbe o prodaji Opštih uzansa za promet robom.⁶⁵ Tako, po uzansi br. 141(1) OUPR, kad je ugovoreno da se kvalitet robe određuje prema uzorku, isporučena roba mora u svemu odgovarati uzorku, dok su odstupanja od uzorka dopuštena samo ukoliko je to predviđeno ugovorom, posebnim uzansama ili trgovinskim običajima (uzansa br. 141(2) OUPR). U tom smislu, prema odluci Vrhovnog privrednog suda, Sl.

⁵⁹ Vid. O. Stanojević, „„Скица“ Михаила Константиновића“, *Анали Правног факултета у Београду* 3-5/1978, 280.

⁶⁰ Вид. И. Јанковец, *Привредно право*, Београд, 1999⁴, 376.

⁶¹ Тако, PDPDS i PDPRI sadrže pravila tzv. pune harmonizacije, tako da države članice ne smeju zadržavati ni uvoditi odredbe koje odstupaju od onih utvrđenih pravilima PDPDS (čl. 4), odnosno PDPRI (čl. 3), uključujući i blaže ili strože odredbe kojima se osigurava različiti nivo zaštite potrošača. U tom smislu, pravila PDPDS i PDPRI ne poznaju zahtev notifikacije nesaobraznosti, za razliku od odredbe čl. 5(2) Direktive 1999/44/EZ po kojoj države članice mogu predvideti da potrošač, kako bi mogao koristiti svoja prava, mora obavestiti trgovca o neusklađenosti u roku od dva meseca od datuma na koji je tu neusklađenost otkrio.

⁶² Vid. И. Бабић, „Продаја по узорку или моделу“, *Право и привреда* 7-9/2016, 41-43.

⁶³ Vid. J. Дабовић-Анастасовска, Н. Гавриловић, „Раскид уговора услед неиспуњења преко увођења концепта битне повреде уговора у македонском праву“, *Право и привреда* 7-9/2016b, 218-221.

⁶⁴ Vid. N. Gavrilović, B. Tuševska, „Концепт раскида уговора због (материјалних) недостатака испуњења“, *Анали Правног факултета Универзитета у Зеници* 11/2013, 13-17.

⁶⁵ *Службени лист Федеративне Народне Републике Југославије*, br. 15/54 – OUPR.

624/64 od 8.10.1964. godine, kad je ugovoreno da se kvalitet robe određuju prema uzorku dopuštena su minimalna odstupanja od uzorka i to ako su neizbežna i minimalnog uticaja na kvalitet i ako su takva odstupanja uobičajena u prometu te vrste robe. Inače, treća knjiga GZRM zadržava pravilo po kome prodavac ne odgovara za nedostatak saobraznosti ako je uzorak, odnosno model podneo kupcu samo radi obaveštenja i približnog određivanja osobine stvari, bez obećanja saobraznosti. Raspoloživi pravni lekovi ili, bolje rečeno, njihova eventualna hijerarhija, će takođe zavisiti od primenjivih pravila. Tako, prema odluci Vrhovnog privrednog suda, Sl. 2044/70 od 17.3.1970. godine, ako je ugovoreno da se kvalitet robe određuje prema uzorku, kupac može kupljenu robu staviti na raspolaganje i odbiti isplatu kupovne cene, ako roba ne odgovara uzorku. Ovo u smislu pravila uzanse br. 154. OUPR.⁶⁶

3.4. Prodaja sa specifikacijom

Kao i u slučaju dva prethodna posebna oblika ugovora o prodaji, treća knjiga GZRM predviđa samo redakcijske izmene i u pogledu prodaje sa specifikacijom. Ovaj posebni oblik prodaje postoji ako je ugovorom zadržano pravo za kupca da docnije odredi oblik, meru ili koje druge pojedinosti stvari. Ugovor je, znači, sklopljen kada prodavac i kupac postignu saglasnost o vrsti i količini robe, kao i o osnovnoj (bazičnoj) ceni,⁶⁷ dok je kupcu ostavljeno da docnije odredi „pojedinosti stvari“. Imajući u vidu ovakvu formulaciju, iznosi se gledište po kome se akcentat treba staviti na dovoljnu određenost predmeta prodaje.⁶⁸ Ovakvo upućivanje na opšta pravila o predmetu obligacije je, bar po nama, pravilno. Ugovor je, u svakom slučaju, zaključen, tim da njegovo dejstvo zavisi od toga da li je kupac izvršio specifikaciju do ugovorenog datuma ili do proteka razumnog roka računajući od prodavčevog zahteva da to učini.

Ukoliko kupac izvrši specifikaciju, on je izvršio ugovornu obavezu pa specifikacija, sa gledišta kupca, ima osobenost odložnog potestativnog uslova. Ukoliko kupac ne izvrši specifikaciju, prodavac može obaviti specifikaciju prema onome što mu je poznato o kupčevim potrebama ili izjaviti da raskida ugovor, tim da u potonjem slučaju izostanak specifikacije ima osobenosti raskidnog uslova.⁶⁹ Za slučajeve kada kupac nije izvršio specifikaciju bilo u ugovorenom roku bilo u razumnom roku koji mu opredeli prodavac, kupac pada u docnju. Razumni rok se, stoga, treba tumačiti kao rok za izvršenje specifikacije u slučajevima kada rok specifikacije nije ugovoren, a ne kao dopunski primereni rok za specifikaciju kao što je bilo slučaj sa uzansom br. 227. OUPR.⁷⁰ Posledica kupčeve docnje stvara alternativnu obligaciju na strani prodavca da sam izvrši specifikaciju ili da raskine ugovor jednostranom izjavom volje.

⁶⁶ Vid. A. Goldštajn, *Privredno ugovorno pravo*, Informator, Zagreb 1980³, 315.

⁶⁷ Vid. Z. Antonijević, *Privredno pravo: organizacije udruženog rada i poslovi prometa*, Savremena administracija, Beograd 1989²⁰, 292.

⁶⁸ Vid. Z. Slakoper, „Kupoprodaja sa specifikacijom (članak 461)“, *Komentar Zakona o obveznim odnosima* (ur. V. Gorenc), RRiF-plus, Zagreb 2005, 723.

⁶⁹ Vid. С. Перовић, „Продаја са спецификацијом (члан 539), *Коментар Закона о облигационим односима: књига друга* (ур. С. Перовић), Савремена администрација, Београд 1995, 994.

⁷⁰ Урог. М.М. Тороман, „Продаја по узорку и продаја по спецификацији: осврт на Закон о облигационим односима“, *Анали Правног факултета у Београду* 3-5/1978, 512-513.

Ako prodavac odabere prvu mogućnost, odnosno da sam obavi specifikaciju, dužan je voditi se prema onome što mu je poznato o kupčevim potrebama, obavestiti kupca pojedinostima izvršene specifikacije i odrediti mu razuman rok da sam izvrši drukčiju specifikaciju. Specifikacija prodavca, znači, nije još obavezna za kupca. U ovom slučaju, prodavac treba kupca staviti u docnju u pogledu specifikacije koju je izvršio sam prodavac. Tako, ukoliko kupac ne iskoristi mogućnost da on sam, u razumnom roku, izvrši specifikaciju drukčiju od one koju je izvršio prodavac, za kupca je obavezna ova potonja.

Što se tiče prava prodavca da raskine ugovor o prodaji sa specifikacijom o docnji kupca da specifikaciju izvrši, kao sporno je se postavilo pitanje raspoloživosti ovog prava. Tako, u smislu čl. 65(1) KMPR, ako je prema ugovoru kupac dužan da odredi oblik, mere ili druga obeležja robe, a kupac ne učini ovu specifikaciju do ugovorenog datuma ili do isteka razumnog roka pošto je od prodavca primio zahtev da to učini, prodavac može, ne dirajući time u svoja druga prava koje može imati, učiniti sam tu specifikaciju u skladu sa kupčevim potrebama koje su mu mogle biti poznate. Slično rešenje je sadržano i u odredbi čl. IV.A.-3:102(1) NZRO, time da se kao pojedinost specifikacije spominje i način isporuke robe. U odnosu na navedena rešenja je sporno da li se spomenuto nezadiranje u druga prava prodavca odnosi samo na situaciju kada je on izabrao da učini specifikaciju ili se samim pravom prodavca da izvrši specifikaciju ne zadire u njegova druga prava kada kupac nije izvršio specifikaciju. Tako se za rešenja NZRO, u smislu prve opcije, kao primer spominje pravo prodavca da zahteva naknadu štete zbog docnje kupca.⁷¹ Sa druge strane, u smislu pravila čl. 65. KMPR, se navodi da se propust kupca da izvrši specifikaciju može tumačiti kao dovoljno ozbiljan da prodavcu daje pravo da raskine ugovor zbog bitne povrede u smislu čl. 25. i 64(1)(a) KMPR.⁷² Posebno je sporno, takođe, postojanje prava prodavca na raskid u slučaju protoka dopunskog primerenog roka za ispunjenje u smislu čl. 64(1)(b) KMPR.⁷³ Imajući u vidu navedene dileme, odgovarajuće radne grupe su odlučile zadržati alternativno jednostrano pravo prodavca na raskid odmah posle docnje kupca da izvrši specifikaciju, u smislu pravila ZOO, ZOO 1978, čl. 480(1) Skice kao i čl. 67(1) Jednoobraznog zakona o međunarodnoj prodaji robe iz 1964. godine.

Nesporo je, konačno, da su pravila treće knjige GZRM o prodaji sa specifikacijom dispozitivne prirode, kao i da je moguća primena drukčijih pravila trgovačkih običaja i trgovačke prakse. Tako, u smislu uzanse br. 140(2) OUPR, specifikacijom se smatra svaka odredba ugovora kojom se bliže određuju svojstva i asortiman robe. U ovom smislu, prema odluci Vrhovnog privrednog suda, Sl. 809/59 od 16.9.1959. godine, ugovorom o isporuci određene robe u kome je predviđeno da će za isporučene količine biti merodavna specifikacija koju prodavac priloži uz tovarni list, stranke su time odredile predmet kao bitan sastojak ugovora o prodaji.

⁷¹ Vid. E. Hondius *et al.*, *Principles of European Law on Sales (PEL S)*, Sellier, Munich 2008, 232. Upor. čl. III.-2:105(2) NZRO.

⁷² Vid. J.O. Honnold, *Uniform Law for International Sales under the 1980 United Nations Convention*, Kluwer Law and Taxation Publishers, Deventer 1991², 448.

⁷³ Vid. G.F. Bell, „Article 65“, *UN Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG): Commentary* (eds. S. Kröll, L. Mistelis, M.D. Pilar Perales Viscasillas), C.H. Beck, München 2011, 876-877.

Takođe, po uzansi br. 140(3) OUPR, ako su u specifikaciji naznačena samo neka svojstva, ili su dati samo neki opisi robe, ostala svojstva moraju odgovarati kvalitetu koji je uobičajen u prometu takvim predmetima i moraju biti u skladu sa svojstvima i opisima naznačenim u specifikaciji. Inače, o specifikaciji se govori i u ugovornom pravo EU. Tako, u smislu čl. 3(2) PDPDS, ona se primenjuje na sve ugovore za isporuku digitalnog proizvoda koji je razvijen u skladu sa specifikacijama potrošača.⁷⁴

3.5. Prodaja sa zadržavanjem prava svojine

Što se tiče posebnog oblika prodaje sa zadržavanjem prava svojine, odgovarajuće radne grupe su učinile neke intervencije. Treba se, najpre, imati u vidu da su donošenjem makedonskog ZOO u 2001. godini izvršene intervencije u pogledu prodaje sa zadržavanjem prava svojine. Tako, odredbama ZOO 1978. Se uređuje prodaja sa zadržavanjem prava svojine samo u pogledu pokretnih stvari, dok se u pogledu pokretnih stvari za koje se vode posebne javne knjige zadržavanje prava svojine može ugovoriti samo ako je ovo predviđeno posebnim propisima o uređenju i vođenju ovih knjiga. Ova su rešenja izmenjena u 2001. godini tako da se prodaja sa zadržavanjem prava svojine dozvoljava i u pogledu nepokretnih stvari, kao i u pogledu individualnih⁷⁵ stvari, tim da je ukinuto ograničenje da se u pogledu pokretnih stvari o kojima se vode posebne javne knjige pravo svojine može zadržati samo ako je to predviđeno propisima o uređenju i vođenju tih knjiga. Treća knjiga GZRM uređuje da se pravo svojine može zadržati u pogledu nekretnina, u pogledu pokretnih stvari o kojima se vode posebne javne knjige, kao i u pogledu individualno određenih pokretnih stvari, mada postoji mišljenje da je ugovaranje zadržavanja prava svojine moguće u pogledu svih stvari, uključujući i generičke, zamenljive i potrošne.⁷⁶ U pogledu nekretnina, stoga, je još 2001. godine napušteno tumačenje da je zadržavanje prava svojine na nekretninama nespojivo sa načelima upisa stvarnih prava u javne knjige.⁷⁷ Ovo ne samo zato što nije reč o uslovnom upisu nego, i kada bi ovo bio slučaj, nije zadatak materijalno-pravnih propisa da se usaglašavaju sa propisima kojima se uređuju postupci. Nema zapreke, stoga, da se zadržavanje prava svojine ugovori i u odnosu na nekretnine.⁷⁸

Odgovarajuće radne grupe su takođe pokušale rešiti problem dejstva ugovora o zadržavanju prava svojine u pogledu trećih lica, odnosno poverioca ugovornih strana, posebno u smislu problematike tzv. publiciteta.⁷⁹ U pogledu potonjih, po odredbama ZOO, kao i po

⁷⁴ Vid., generalno, G. Spindler, „Contracts For the Supply of Digital Content - Scope of application and basic approach: Proposal of the Commission for a Directive on contracts for the supply of digital content“, *European Review of Contract Law* 12(3)/2016, 183 i dalje.

⁷⁵ U literaturi se navodi na ove stvari trebaju biti i nepotrošne. Vid. Д. Поп Георгиев, *Облигационо право*, Култура, Скопје 1985, 272.

⁷⁶ Vid. Z. Slakoper, „Ugovor o kupoprodaji“, *Obvezno pravo, posebni dio I: pojedini ugovori* (ur. Z. Slakoper), Novi informator, Zagreb 2012, 104.

⁷⁷ Vid. P. Klarić, M. Vedriš, *Građansko pravo: opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo*, Narodne novine, Zagreb 2006¹⁰, 503.

⁷⁸ Vid. B. Loza, *Obligaciono pravo II: posebni dio*, Dom štampe, Sarajevo 1971², 33.

⁷⁹ Vid. Д. Медић, „Задржање права власништва (*reservatum dominii*)“, *Годишњак Правног факултета у Бањој Луци XXIX/2005*, 212-214.

odredbama ZOO 1978, aktuelno rešenje podrazumeva da zadržavanje prava svojine ima dejstva prema kupčevim poveriocima samo ako je učinjeno u obliku javno overene isprave, pre kupčevog stečaja ili pre plenidbe stvari. Treća knjiga uvodi pravilo da zadržavanje prava svojine ima dejstva prema kupčevim poveriocima samo ako je upisano u javnu knjigu pre kupčevog stečaja ili pre plenidbe stvari. Ova se odredba prvenstveno odnosi na nekretnine i na pokretne stvari o kojima se vode posebne javne knjige. U pogledu individualiziranih pokretnih stvari, zadržavanje prava svojine ima dejstva prema kupčevim poveriocima samo ako je učinjeno u obliku privatne isprave potvrđene sa strane notara ili kao sporazum na zapisniku pred sudom, pre kupčevog stečaja ili pre plenidbe stvari.⁸⁰ Po ovim se odredbama ceni osnovanost eventualnih zahteva trećih lica u postupku izvršenja,⁸¹ ali sa specifičnostima novih propisa.⁸²

Navedene bi odredbe treće knjige GZRM vredele i pored pravila posebnih propisa o stečaju.⁸³ Tako, po čl. 161(2) ZS, ako je dužnik pre otvaranja stečajnog postupka kupio pokretan predmet, pri čemu je prodavac i po predaji predmeta zadržao pravo svojine, onda stečajni upravnik ima pravo izbora da li će ispuniti ugovor, a u slučaju da odbije ispunjenje, onda druga strana može ostvarivati svoja potraživanja samo kao stečajni poverilac, u smislu čl. 157. ZS.⁸⁴ Sa druge strane, u pogledu stečaja prodavca, u smislu čl. 161(1) ZS, ako je dužnik pre otvaranja stečajnog postupka prodao pokretan predmet zadržavanjem prava svojine i kupcu je stvar predao u državinu, kupac može zahtevati ispunjenje ugovora o prodaji. Inače, u smislu čl. VIII.-2:307. NZRO, kada prenosilac zadržava svojinu dobara, obaveza sticaoca da plati cenu po uslovima ugovora i pravo sticaoca da stekne svojину plaćanjem cene imaju dejstvo prema poveriocima prenosioaca.⁸⁵ Otvara se, stoga, pitanje da li bi bilo korisno da se u treću knjigu GZRM urede i ovakva pravila.⁸⁶ Ni same odgovarajuće radne grupe, istini za volju, nisu potpuno ubeđene u ispravnost, kao ni u domet, predloženih rešenja. U toku javnih rasprava, kao i putem pismenih

⁸⁰ Istini za volju, odredba ja tako formulisana da postoji mogućnost i upisa u javnu knjigu u pogledu individualiziranih pokretnih stvari, ali ovo bi se tumačenje moglo primeniti samo ukoliko je posebnim propisima uređeno upisivanje prava u javne knjige i u pogledu pokretnih stvari a da nije reč o bezdržavinskoj zalozi.

⁸¹ Vid. B. Starović, *Komentar Zakona o izvršnom postupku*, Naučna knjiga, Beograd 1987, 179.

⁸² Tako, ZI više ne poznaje institute prigovara trećeg lica (tzv. izlučni ili ekscisorni prigovor) i izlučne (ekscisorne) tužbe u smislu odredaba Zakona o izvršnom postupku (*Službeni list Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije*, br. 20/78, 6/82, 74/87, 57/89, 27/90 i 35/91), kao i u smislu prethodnih makedonskih propisa (Закон за извршната постапка [Zakon o izvršnom postupku], *Службен весник на Република Македонија [Službene novine Republike Makedonije]*, br. 53/97, 59/00 i 64/03), imajući i u vidu da postupak izvršenja više nije sudski. Sa druge strane, odredbe čl. 86. ZI poznaju institut prigovora o nezakonitostima izvršenja koji može podneti i treće lice i to do osnovnog suda na čijem se području sprovodi izvršenje. Protiv rešenja o prigovoru je dozvoljena žalba, u smislu pravila čl. 87. ZI. Inače, po čl. 163. ZSDSP, pravo svojine se štiti i izlučnom tužbom, mada se navodi da se ova tužba uređuje posebnim propisima.

⁸³ Закон за стечај [Zakon o stečaju], *Службен весник на Република Македонија [Službene novine Republike Makedonije]*, br. 34/06, 126/06, 84/07, 03/08, 122/09, 47/11, 95/12, 79/13, 164/13, 29/14, 98/15 и 192/15 – ZS.

⁸⁴ Nije potpuno jasno da li, u smislu odredaba čl. 131. ZS, prodavac ima položaj razlučnog poverioca mada, imajući u vidu zakonska rešenja, izgleda da nema.

⁸⁵ Vid. C. von Bar, E. Clive (eds.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR), Volume V*, Oxford University Press, Oxford 2010, 418-419.

⁸⁶ Što se tiče prava kupca u postupku izvršenja, u literaturi se navodi da i kupac ima izlučno pravo, na osnovu tzv. očekivanog prava svojine, kada izvršenje na stvari zahtevaju poverioci prodavca. Vid. M. Dika, *Građansko ovršno pravo, I. knjiga: opće građansko ovršno pravo*, Narodne novine, Zagreb 2007, 376.

komentara, nije bilo primedbi na predložena rešenja, osim tehničkih.⁸⁷ Takođe, korisno bi bilo da se ova rešenja ponovo razgledaju i po završetku druge knjige GZRM.⁸⁸

Što se tiče trećih lica koji su sticaoci stvari o kojoj je prethodno ugovoreno zadržavanje prava svojine, načelno važe opšta pravila stvarnog prava. U pogledu mogućnosti da prodavac, koji je još uvek vlasnik stvari, otuđi robu, ovo načelno nije zabranjeno mada bi se treće lice teško moglo smatrati savesnim sticaocem ukoliko je kupcu stvar predata u državinu, dok potpunom isplatom cene ugovor proizvodi retroaktivno pravno dejstvo bez obzira na savesnost trećeg lica.⁸⁹ Istini za volju, odredbom čl. 146(1) ZSDSP se, u pogledu višestrukog otuđenja pokretnih stvari, ne govori o savesnosti mada se čini da ovaj uslov nije nebitan.⁹⁰ Takođe, treća knjiga GZRM predviđa da se, u pogledu nepokretnosti kao i u pogledu pokretnih stvari o kojima se vode posebne javne knjige, zadržanje prava svojine treba upisati u odgovarajuću javnu knjigu. Ovo rešenje, svakako, se odnosi samo na dejstvo upisa prema trećim licima a ne utiče na punovažni nastanak ugovora o prodaji sa zadržavanjem prava svojine. Konačno, kupac načelno ne može raspolagati stvarju jer nije vlasnik. Naravno, treće lice bi moglo da stekne pravo svojine nekim od originernih načina sticanja svojine, ukoliko su ispunjeni zakonski uslovi.⁹¹

Konačno, kada je reč o dejstvu ugovora o prodaji sa zadržavanjem prava svojine u odnosu na ugovorne strane, nesporno je da je kupac postaje vlasnik stvari potpunom isplatom cene dok, u međuvremenu, ima samo tzv. pravo očekivanja. Pošto mu se stvar predana, on postaje vlasnik ostvarenjem dejstva odložnog uslova.⁹² Ako kupac ne isplati u potpunosti cenu, prodavcu stoje na raspolaganje pravni lekovi zbog neispunjenja ugovora. Tako, najpre, on može zahtevati ispunjenje obaveze kupca, odnosno može da zahteva potpunu isplatu cene.⁹³ Dalje,

⁸⁷ Nije bilo, takođe, ni primedbi od Radne grupa za sudske postupke i druge institucije građanske pravde.

⁸⁸ Pravila o zadržanju prava svojine su takođe sadržana u knjizi IX NZRO koja se odnosi na stvarnopravna sredstva obezbeđenja pokretnom imovinom, u smislu čl. IX.-1:103(2)(a) NZRO. Inače, u smislu čl. 9(1) Direktive 2011/7/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 16. februara 2011. o borbi protiv kašnjenja u plaćanju u poslovnim transakcijama (Directive 2011/7/EU of the European Parliament and of the Council of 16 February 2011 on combating late payment in commercial transactions (Text with EEA relevance), *Official Journal of the European Union* L 48, 23.2.2011), države članice trebaju urediti, u skladu s primjenljivim nacionalnim odredbama određenim međunarodnim privatnim pravom, da prodavac zadržava pravo svojine nad robom dok ona ne bude u celosti plaćena ako je odredba o zadržavanju prava svojine izričito dogovorena između kupca i prodavca pre isporuka robe.

⁸⁹ Vid. С. Дабић, „О дејствима модификације уговора одложним условом“, *Анали Правног факултета у Београду* 62(2)/214, 209-210.

⁹⁰ Vid. P. Simonetti, „Višestruko ugovaranje otuđenja“, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 22(1)/2001, 66-70.

⁹¹ Vid. S. Perović, „Prodaja sa zadržavanjem prava raspolaganja, odnosno prava svojine (član 540)“, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima: knjiga druga* (ur. S. Perović, D. Stojanović), Kulturni centar, Gornji Milanovac 1980, 190. Vid., međutim, О. Станковић, В.В. Водинелић, *Увод у грађанско право*, Номос, Београд 2004⁴, 188. Упор. Д.Д. Стојановић, Б. Павићевић, *Право обезбеђења кредита*, Службени лист СРЈ, Београд 1997, 211-212.

⁹² Dolaze do primene, naime, pravila o fiktivnoj predaji u smislu *traditio brevi manu* (čl. 145(3) ZSDSP).

⁹³ Tako, prema odluci Okružnog suda u Valjevu, Gž. 1019/05 od 5.8.2005. godine, nije od značaja za obavezu tuženih okolnost da je prema ugovoru tužilac zadržao pravo svojine i posle prodaje stvari kupci sve dok kupac cenu ne isplati u potpunosti, jer je ova odredba ugovorena u interesu prodavca, ovde tužioca, koji ima pravo da traži izvršenje ugovora, odnosno plaćanje cene, pri čemu se tuženi ne mogu osloboditi obaveze plaćanja ugovorene cene

može doći do raskida ugovora ali samo pod pretpostavkom da prodavac ostavi kupcu primeren naknadni rok za ispunjenje. Moguće je, svakako, da se ugovori prodaja sa zadržavanjem prava svojine pod raskidnim uslovom ukoliko kupac ne ispunjava svoje obaveze u skladu sa ugovorom. Drugim rečima, ugovor bi imao belege fiksnog posla. Zbog primene opštih pravila o neispunjenju, međutim, ugovor se ne može raskinuti zbog neispunjenja neznatnog dela obaveze. Tako, po odluci Vrhovnog suda Srbije, Rev. 1556/02 od 21.8.2003. godine, kada se radi o neznatnom neispunjenju dospelog obroka iz ugovora po kome je prodavac zadržao pravo svojine na pokretnim stvarima do ispunjenja obaveze u celini ne dovodi se u pitanje ostvarenje cilja ugovora, pa se ugovor ne može raskinuti.

3.6. Prodaja sa obročnim otplatama cene

Intervencije su učinjene i u pogledu prodaje sa obročnim otplatama cene. Što se tiče samog pojma ugovora, intervencija nije bilo, pa se ugovorom o prodaji (pokretne) stvari sa obročnim otplatama cene smatra ugovor kojim se prodavac obavezuje da preda kupcu određenu pokretnu stvar pre nego što mu cena bude potpuno isplaćena, a kupac se obavezuje da isplati njenu cenu u obrocima, u određenim vremenskim razmacima. Prilikom definisanja prodaje sa obročnim otplatama cene, pojavile su se dve dileme u pogledu obima primene relevantnih pravnih rešenja. Najpre, postavilo se pitanje da li je potrebno pravila treće knjige GZRM o prodaji sa obročnim otplatama cene ograničiti samo na pokretne stvari ili je potrebno pokriti sve vrste stvari, uključujući i nepokretnosti. U literaturi se, sa druge strane, iznosi i mišljenje po kome nema razloga da se mogućnost sklapanja ovog ugovora ne predvidi i za nepokretne stvari.⁹⁴ Čini se da je ovo mišljenje opravdano pa da bi treća knjiga GZRM trebala predvideti mogućnost da se zaključi ugovor o prodaji sa obročnim otplatama cene i u pogledu nepokretnosti, odnosno u pogledu svih vrsta stvari. Ovo poslednje, naravno, imajući u vidu opšta pravila o dovoljnoj određenosti predmeta obligacije.

Dalje, bila je se postavila dilema da li se odredbe o prodaji sa obročnim otplatama cene trebaju primenjivati samo u slučajevima kada je kupac pojedinac, kako je po odredbama ZOO i ZOO 1978. Tako, na pr., ovo ograničenje je brisano odredbama ZOO SL i ZOO HR, ali ne i odredbama ZOO CG i prednacrta druge knjige Građanskog zakonika Republike Srbije gde se i dalje spominje fizičko lice kao kupac. Odgovarajuće radne grupe su odlučile uvesti alternativu kojom se ovo ograničenje izostavlja iz treće knjige GZRM.⁹⁵ Ovo najpre zato što postojeće zakonsko rešenje govori o pojedincu, a ne o potrošaču. Sa druge strane, pravilima potrošačkog prava se kao potrošač ne definiše svako fizičko lice. Tako, na pr., u smislu čl. 1(2)(a) Direktive 1999/44/EZ, pod potrošačem se podrazumeva bilo koja fizička osoba koja deluje u svrhe koje nisu u vezi sa njegovom poslovnom niti profesionalnom delatnošću. Takođe, u evropskom ugovornom pravu se sve više promovise stav da se i mala i srednja preduzeća tretiraju, u pogledi

vraćanjem stvari koje su bile predmet prodaje, jer bi ovo značilo praktično raskid ugovora, na koji tuženi nemaju pravo.

⁹⁴ Vid. S.K. Perović, *Obligaciono pravo: knjiga prva*, Službeni list SFRJ, Beograd 1986⁶, 587.

⁹⁵ Упор. Б. Морант, *Облигационо право: књига права*, Атлантик ББ, Бања Лука 1997, 279.

nekim pitanja, jednako kao i potrošači.⁹⁶ Konačno, kada je reč o imperativnim odredbama kojima se uređuje prodaja sa obročnim otplatama cene, načelno se ne može izvesti zaključak da bi ove odredbe bile neodgovarajuće i kada kupac nije pojedinac.

Odgovarajuće radne grupe su, dalje, izvršile intervencije u pogledu forme ugovora o prodaji sa obročnim otplatama cene. Zadržano je, pri tom, pravilo da je ovaj ugovor formalan. Sa druge strane, imajući u vidu intervencije izvršene u opštem delu treće knjige GZRM u pogledu forme ugovora kao i posebna pravila ZN, uređeno je da se ugovor o prodaji sa obročnim otplatama cene zaključuje u formi privatne isprave. Nisu potrebne, znači, niti overa potpisa niti potvrđivanje sadržine ugovora, sa rezervom da će ovo biti potrebno ako je odredbama GZRM i posebnih propisa drukčije predviđeno.⁹⁷ Što se tiče elemenata isprave, odgovarajuće radne grupe nisu napravile nikakve intervencije. Tako, pored stvari i njene cene u prodaji za gotovo, u ispravi o ugovoru moraju pod pretnjom ništavosti biti navedeni i ukupan iznos svih obročnih otplata, računajući i onu koja je izvršena u času zaključenja ugovora, iznos pojedinih otplata, njihov broj i njihovi rokovi.⁹⁸ U odnosu na broj obroka, čini se ispravno tumačenje da bi ugovor, kako bi se smatrao ugovorom o prodaji sa obročnim otplatama cene, morao podrazumevati isplatu najmanje dva obroka, ne računajući pri tom plaćanje učešća, a inače bi bilo reč o modifikaciji ugovora o prodaji na poček.⁹⁹ Nepostojanje ovih elementa i dalje dovodi do ništavosti ugovora, time da je moguća primena opštih pravila o konvalidaciji i konverziji.

Što se tiče ništavosti, potrebno je dati nekoliko primedaba. Najpre, odredbama treće knjige GZRM su zadržana brojna imperativna pravila ZOO i ZOO 1978. koja se odnose na ugovor o prodaji sa obročnim otplatama cene. Takva su pravila o formi ugovora, o sadržini ugovora, o pravu povlačenja od ugovora,¹⁰⁰ o pravu kupca da isplati cenu odjednom,¹⁰¹ o ugovornoj kazni, itd. Imperativnost pravila treće knjige GZRM je takođe rezultat i smisla nekih

⁹⁶ Vid., na pr., Н. Гаврилович (2012а), 52.

⁹⁷ Ovim se ostavlja kao otvorena mogućnost da se predvidi da se ugovor o prodaji sa obročnim otplatama cene može zaključiti i u pogledu nepokretnosti što je, kako smo spomenuli, prihvatljiva intervencija.

⁹⁸ Navedena pravila su zadržana u smeru transparentnosti odredaba ugovora, što je naročito slučaj sa odredbama potrošačkog prava. Pravila Direktive 98/6/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 16. februara 1998. o zaštiti potrošača prilikom isticanja cena proizvoda ponuđenih potrošačima (Directive 98/6/EC of the European Parliament and of the Council of 16 February 1998 on consumer protection in the indication of the prices of products offered to consumers, *Official Journal of the European Communities* L 80, 18.3.1998), međutim, u ovoj situaciji imaju samo posrednu primenu. Sa druge strane, slične odredbe su sadržane u čl. 10(2)(h) Direktive 2008/48/EZ Evropskog parlamenta i Saveta od 23. aprila 2008. o ugovorima o potrošačkim kreditima (Directive 2008/48/EC of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on credit agreements for consumers and repealing Council Directive 87/102/EEC, *Official Journal of the European Union* L 133, 22.5.2008) – Direktiva 2008/48/EC.

⁹⁹ Vid. I. Babić, *Prodaja sa obročnim otplatama cijene*, Svjetlost, Sarajevo 1982, 45-46.

¹⁰⁰ Ovakva su pravila sadržana, na pr., u DPP.

¹⁰¹ Upor. čl. 16 Direktive 2008/48/EZ i u čl. 25 Direktive 2014/17/EU Evropskog parlamenta i Saveta od 4. februara 2014. o ugovorima o potrošačkim kreditima koji se odnose na stambene nekretnine (Directive 2014/17/EU of the European Parliament and of the Council of 4 February 2014 on credit agreements for consumers relating to residential immovable property and amending Directives 2008/48/EC and 2013/36/EU and Regulation (EU) No 1093/2010 (Text with EEA relevance), *Official Journal of the European Union* L 60, 28.2.2014).

njenih pravila.¹⁰² Tako, imperativna su i posebna pravila o raskidu zbog docnje kupca, i to u smislu da se ugovorom ne mogu predvideti pravila koja su za kupca nepovoljnija, ali se mogu predvideti pravila koja su za njega povoljnija.¹⁰³ Ništavost, međutim, nije uvek adekvatna pravna sankcija.¹⁰⁴ U nekim slučajevima, naime, sud bi mogao da održi ugovor na snazi primenjujući imperativne odredbe a ne one ugovorne odredbe koje su im suprotne.¹⁰⁵ Takođe, možda bi bilo bolje urediti pravilo da se nesadržavanje nekih odredaba u ugovoru o prodaji sa obročnim otplatama cene može rešiti tzv. individualnim popunjavanjem ugovornih praznina a ne ništavošću. Konačno, kako je spomenuto, imperativne odredbe kojima se uređuje ugovor o prodaji sa obročnim otplatama cene su pogodne i za slučajeve kada kupac nije pojedinac.¹⁰⁶

Treća knjiga GZRM je takođe zadržala opšte pravilo da odredbe kojima se uređuje ugovor o prodaji sa obročnim otplatama cene važe i u slučaju drugih pogodbi koje imaju istu suštinu.¹⁰⁷ Svakako, ovom se odredbom ne određuje da su slični ugovori zaista ugovori o prodaji sa obročnim otplatama cene, nego samo da je moguća odgovarajuća primena odredaba o ovom ugovoru. Ovo je naročito slučaj sa ugovorima o lizingu.¹⁰⁸ U tom smislu, na pr., primena pravila NZRO o zakupu nije isključena činjenicom da zakupac ima opciju da postane vlasnik stvari (čl. IV.B.-1:101(4) NZRO). To je slučaj, naravno, ako je ugovorena samo opcija kupovine stvari a ne

¹⁰² Opštim pravilima GZRM, kao što je slučaj i sa pravilima ZOO i ZOO 1978, se predviđa da strane mogu svoj obligacioni odnos urediti drukčije nego što je određeno pravilima treće knjige GZRM, ako iz pojedine odredbe treće knjige GZRM ili posebnog propisa ili iz njenog smisla ne proizlazi što drugo.

¹⁰³ Vid. I. Bukljaš, „Raskid ugovora i zahtjev potpune isplate cijene (član 546)“, *Komentar Zakona o obveznim (obligacionim) odnosima: 3. knjiga* (I. Bukljaš, B. Vizner), izd. autora, Zagreb 1979, 1783-1784.

¹⁰⁴ Tako, na pr., prema odluci Vrhovnog suda Hrvatske, Rev. 1011/2006-2 od 14.11.2006. godine, u čl. 544(2) ZOO 1978. je propisano da isprava o ugovoru mora pod pretnjom ništavosti sadržati odredbu da kupac može odustati od ugovora ako to pismeno izjavi prodavcu u roku od tri dana od potpisivanja isprave, te da se ovog prava kupac ne može odreći unapred. Prema tome, za ocenu razloga ništavosti iz te zakonske odredbe, nužnim se ukazuje utvrditi činjenice sadržaja ugovora (isprave o ugovoru). Kako se tuženi nisu pozivali na činjenice za ništavost po ovoj osnovi tokom prvostepenog postupka, jer su uostalom i protivtužbenim zahtevom zatražili raskid ugovora, pri čemu polaze od toga da ugovor postoji i da nije ništav jer se ne može raskidati nešto što ne postoji od samog početka (*ex tunc*) a to bi bila posledica ništavosti, to su oni bili prekludirani u iznošenju ovih činjenica tek u žalbi.

¹⁰⁵ Treća knjiga GZRM, u tom smislu, ugledajući se na ZOO i ZOO 1978, zadržava odredbu po kojoj odredbe treće knjige GZRM ili drugog propisa kojima se, delimično ili u celini, određuje sadržina ugovora smatraju sastavnim delovima tih ugovora, te ih upotpunjavaju ili stupaju na mesto ugovornih odredbi koje nisu u saglasnosti sa njima.

¹⁰⁶ Tako, na pr., još je izmenama i dopunama ZOO iz 2008. promenjeno opšte pravilo ZOO (ZOO 1978) o plaćanju pre roka, i to u smislu da, u slučaju ispunjenja novčane obaveze pre roka, dužnik svakako ima pravo da od iznosa duga odbije iznos kamate za vreme od dana isplate do dospelosti obaveze, osim ako drugačije nije uređeno ugovorom. Eventualna primena pravila običaja će se, sa druge strane, ceniti po opštim pravilima.

¹⁰⁷ Kao takvi se i dalje spominju, primera radi, slučaj ugovora o zakupu sa odredbom da će stvar koja je data u zakup preći u svojinu zakupca ako bude plaćao zakupninu za određeno vreme ili pak slučaj zajma datog kupcu i namenjenog za kupovinu određenih stvari ako su se zajmodavac i prodavac sporazumeli da kupac za stvar koju mu je prodavac prodao otplaćuje zajmodavcu cenu u obrocima, prema ugovoru zaključenom između kupca i prodavca.

¹⁰⁸ Tako, prema odluci Visokog trgovačkog suda Hrvatske, Pž. 3592/94 od 15.11.1994. godine, ugovor o lizingu je trgovački ugovor koji je samostalan ugovor u odnosu prema ugovoru o zakupu. Prema obrazloženju odluke, u tom smislu i odredba čl. 550. ZOO 1978. propisuje da se pravila o prodaji s obročnim otplatama cena primenjuju i u slučaju drugih pogodbi koje su u biti iste kao što je, na pr., ugovor o zakupu s odredbom da će stvar koja je dana u zakup preći u svojinu zakupca bude li zakupnina plaćena u određenom vremenu. Prema toj je odredbi ZOO 1978. izričito ocenio ugovor o lizingu kao ugovor koji u biti znači ugovor o prodaji s obročnim otplatama cene, ali i sa elementima ugovora o zakupu.

i kada se svojina svakako prenosi na zakupca isplatom poslednje rate.¹⁰⁹ Adekvatna je primena, stoga, moguća samo onda kada je uistinu adekvatna i kada nema drugih odgovarajućih pravila.¹¹⁰ Kod ugovora o prodaji sa obročnim otplatama cene, naime, pravilo je da kupac postaje vlasnik stvari u momentu njene predaje, bez obzira što cena nije isplaćena, mada strane mogu ugovoriti zadržavanje prava svojine u korist prodavca.¹¹¹ Takođe, u smislu čl. IX.-1:103(2)(c) NZRO, pod zadržavanjem prava svojine, kao sredstvom obezbeđenja, se podrazumeva i zadržavanje svojine na zakupljenom imovinom kada, po uslovima ugovora, zakupac ima opciju po isteku vremena zakupa da stekne svojину bez dopunskog plaćanja ili samo nominalnim plaćanjem.¹¹² Inače, navedena odredba je naročito korisna za makedonsko pravo imajući u vidu da su posebni propisi o lizingu¹¹³ vrlo slabog kvaliteta,¹¹⁴ a nisu postali bolji ni posle brojnih izmena i dopuna.

3.7. Prodajni nalog

Konačno, odgovarajuće radne grupe su izvršile određene intervencije i u pogledu ugovora o prodajnom nalogu. Najpre, ugovor o prodajnom nalogu se ne uređuje kao posebni ugovor nego kao posebni oblik ugovora o prodaji. Bolje rečeno, u nomotehničkom smislu, ugovor o prodajnom nalogu se uređuje posebnim odsekom u okviru glave gde se uređuju posebni slučajevi prodaje. Intencija odgovarajućih radnih grupa nije bila, pri tom, da zalaze u složenu pravnu

¹⁰⁹ Vid. C. von Bar, E. Clive (eds.), *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR), Volume II*, Oxford University Press, Oxford 2010, 1430-1431.

¹¹⁰ U tom smislu, prema odluci Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, Pž. 773/91 od 24.10. 1991. godine, u slučaju raskida ugovora o lizingu, zakupac - potencijalni vlasnik dužan je da plati naknadu za upotrebu stvari do dana raskida ugovora u visini uobičajene zakupnine u tom periodu. Ako je stvar data na korišćenje po ugovoru o lizingu, naknada ne može preći iznos lizing - rate. Sa druge strane, po odluci Vrhovnog suda Srbije, Rev. 2730/97 od 5.6.1995. godine, ako je zakupodavac prodao zakupno dobro licu koje je već zakupac, a zadrži pravo da mu se do određenog roka i dalje isplaćuje zakupnina, onda se, u stvari, ugovara prodaja sa obročnom isplatom cene. Neosnovani su, zato, navodi revizije da tužilac ne može plaćati zakupninu, ako je već postao vlasnik stvari. U ovom slučaju isplata zakupnine je u funkciji obročne isplate kupoprodajne cene.

¹¹¹ Vid. M. Mijačić, *Obligacioni ugovori*, Savremena administracija, Beograd 1990², 52. Prema odluci Visokog trgovačkog suda Hrvatske, Pž. 1241/07 od 1.6.2010. godine, ugovorom o prodaji pokretne stvari s obročnim otplatama cene kupac stiče svojину stvari u trenutku predaje stvari. Za razliku od tog ugovora, kod ugovora o zakupu zakupodavac je i nakon predaje stvari vlasnik stvari, ali stranke mogu ugovoriti da zakupac može steći svojину stvari nakon isteka određenog vremena nakon sklapanja ugovora pod uslovom da je u tom vremenu plaćao zakupninu. Međutim, ako su stranke sklopile ugovor o najmu (zakupu) te su njime ugovorile pravo preče kupovine najmoprimca nakon isteka ugovora, najmoprimac (zakupac) nije postao vlasnik stvari ni u trenutku predaje pokretne stvari njemu u posed niti protekom ugovorenog roka trajanja ugovora.

¹¹² Tako, prema odluci Visokog trgovačkog suda Hrvatske, Pž. 4622/04 od 22.11.2007. godine, ugovorom o lizingu davalac lizinga se obvezuje pribaviti (kupiti) objekat lizinga od dobavljača i predati ga korisniku lizinga na korišćenje, a korisnik lizinga se obvezuje davaocu lizinga plaćati ugovorenu naknadu. Prema ugovor o lizingu, osim ugovora o zakupu, sadržava u sebi elemente ugovora o prodaji sa obročnom otplatom cene i ugovora o prodaji sa zadržavanjem prava svojine, na temelju tog ugovora ne može se steći svojina objekta lizinga. Ali, ako se radi o finansijskom lizingu, stranke nakon protoka ugovorenog roka mogu sklopiti ugovor o prodaji na temelju kojeg korisnik lizinga može steći svojину objekta lizinga (takozvana opcija kupovine).

¹¹³ Закон за лизинг [Zakon o lizingu], *Службен весник на Република Македонија [Službene novine Republike Makedonije]*, br. 04/02, 49/03, 13/06, 88/08, 35/11, 51/11, 148/13, 145/15, 23/16 и 37/16.

¹¹⁴ Vid. Г. Коевски, Ј. Дабовиќ-Анастасовска, Нормативното уредување на лизингот и договорот за лизинг во правото на Република Македонија [Normativno uređivanje lizinga i ugovora o lizingu u pravu Republike Makedonije], *Евроинтеграција: идеи, состојби, реализација* (ур. Д. Бајалциев), Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје 2002, 385 i dalje.

prirodu ugovora o prodajnom nalogu nego samo da postignu veću kompaktnost odredaba treće knjige GZRM. Autonomnost ovog ugovora se, šta više, ne dovodi u pitanje zato što je uređena posebna odredba kojom se predviđa da se na ugovor o prodajnom nalogu, zavisno od njihove zastupljenosti u pravima i obavezama ugovornih strana, odgovarajuće primenjuju odredbe o ugovorima o nalogu, komisijonu i prodaji. Prisutnost ovih elemenata, naime, zavisi ne samo o faze zaključenja i izvršenja ugovora,¹¹⁵ nego i od prava i obaveza ugovornih strana u konkretnom ugovoru. U svakom slučaju, nalogoprimec postaje vlasnik čak istekom roka za prodaju stvari, ako ne proda stvar i ne preda određenu cenu nalogodavcu.¹¹⁶ Druge intervencije nisu izvršene, ostavljajući po stranu redakcijske.

4. Posebno o nekim drugim posebnim oblicima ugovora o prodaji

U ovom delu rada samo načelno ukazujemo na one posebne oblike ugovora o prodaji koji su ostali van treće knjige GZRM, dok ćemo diskusiju o (ne)opravdanosti njihovog uređivanja razmatrati kasnije. Gore razmatrane modifikacije, kao posebni oblici ugovora o prodaju koji su regulisani odredbama GZRM, su razgledane po redosledu kako su uređene, bez njihove klasifikacije. Što se tiče onih koji nisu uređeni, zbog preglednosti ćemo iz razgledati u grupama. Što se tiče same klasifikacije, razgledaćemo ih iz aspekta sadržine ugovora i iz aspekta predmeta ugovora (bilo objekta prodaje bilo cene), bez obzira na građanski ili trgovački karakter prodaje.¹¹⁷

4.1. Neke posebne prodaje iz aspekta sadržine ugovora

Što se tiče sadržine ugovora, nekim posebnim oblicima prodaje se predviđaju posebna prava za neku od ugovornih strana. Tako, treća knjiga GZRM ne uređuje prodaju sa pravom otkupa. Kod ove prodaje, za razliku od prodaje sa pravom preče kupovine, odnosno tzv. prava prekupa, prodavac zadržava pravo da svojom izjavom raskine prethodni ugovor o prodaji i da stvar uzme nazad, vraćajući pri tom kupcu plaćenu cenu. Pravila o pravu otkupa su sadržana u §§ 661-663 SGZ i u §§ 1068-1070 Opšteg austrijskog građanskog zakonika – OGZ. Od prodaje sa pravom otkupa valja razlikovati prodaju sa pravom na preprodaju, odnosno prodaju sa pravom ponovne prodaje, u smislu § 664 SGZ i § 1071 OGZ. U ovim slučajevima, za razliku od slučajeva prava otkupa gde prodavac ima pravo da izjavom uzme stvar natrag, prodavac ima obavezu da kupi natrag stvar ako kupac bude ovo izjavio.¹¹⁸ Pravo prekupa, pravo otkupa i pravo preprodaje su, znači, slučajevi tzv. retrakcione (kupo)prodaje pa ih je vrlo bitno razlikovati u praksi. Kao ovakva vrsta prodaje se mogu smatrati i neki slučajevi prodaje pod uslovom pronalazjenja boljeg,

¹¹⁵ Upor. V. Gorenc, *Trgovačko pravo: ugovori*, Školska knjiga, Zagreb 2000⁵, 106-107.

¹¹⁶ Tako, prema odluci Vrhovnog suda Bosne i Hercegovine, Rev. 508/86 od 27.4.1987. godine, lice kome su u prekršajnom postupku oduzeti predmeti, nije ovlašćeno da traži da mu se vrate (postupak je obustavljen) ako su se kod njega nalazili po osnovu prodajnog naloga, a ne smatra se da ih je kupio.

¹¹⁷ Upor. M.M. Toroman, *Vrste i modaliteti ugovora o kupovini i prodaji*, Savremena administracija, Beograd 1975, 13-14, 98.

¹¹⁸ Vid. Ж.М. Перић, *О уговору о продаји и куповини: предавања на Правничком факултету*, III., Геца Кон, Београд 1921, 163.

odnosno povoljnijeg, kupca, u smislu § 666 SGZ, §§ 1083-1085 OGZ i čl. 253 Opšteg imovinskog zakonika – OIZ. Dejstva prodaje pod uslovom pronalaženja boljeg kupca se razlikuje u zavisnosti toga da li je stvar predana kupcu ili nije. Ako je predana, ugovor je pod raskidnim uslovom a, ako nije, onda je pod odložnim uslovom.¹¹⁹

4.2. Neke posebne prodaje iz aspekta predmeta ugovora

4.2.1. Iz aspekta objekta prodaje

Treća knjiga GZRM se samo posredno odnosi na kupovinu po pregledu odnosno sa rezervom probanja. Ove se prodaje, naime, razlikuju od prodaje na probu po tome da ugovor o prodaju nije još zaključen dok se stvar ne proba odnosno ne pregleda. Tako, u smislu pravnog pravila § 645 SGZ, za stvari koje kušati valja, da se njihova dobrota pozna, kao vino, rakiju i druga pića itd., prodaja nije sa samom pogodbom svršena, no zavisi još od kušanja, osim ako je naročito drukčije određeno. Treća knjiga GZRM, međutim, zadržava pravilo po kome se odredbe o kupovini na probu shodno primenjuju na kupovinu po pregledu i na kupovinu sa rezervom probanja. Primena odredaba o kupovini na probu se stoga ne vrši po automatizmu, ali je adekvatnija u odnosu na opšta pravila o prodaji.¹²⁰ U principu, ovde bi bila adekvatnija primena pravila o tzv. subjektivnoj probi, ako drukčije nije ugovoreno ili ne proizlazi iz konkretnih okolnosti slučaja.¹²¹

Odredbama treće knjige GZRM nije izričito uređen ni ugovor o prodaju odsekom, odnosno napopreko ili đuture. Kod prodaje na đuture se prodaje više stvari koje čine celinu, na gomili, bez broja, mere i vage, za fiksnu cenu. Posebna pravila o prodaji na đuture su bitna u smislu odgovornosti prodavca za nedostatke stvari. U smislu pravnog pravila iz § 558 SGZ, prodavac odgovara za nedostatke samo ako je za njih izričito garantovao, dok u smislu pravnog pravila iz § 930 OGZ on odgovara i za slučaj kada je lažno pripisao neka svojstva stvari. Bitno je da se ova pravila odnose i na materijalne i na pravne nedostatke.¹²² Prodaja na đuture je poznata i u sistemu OUPR, imajući i vidu da se uzansom br. 144(1) pokrivaju ugovori o prodaji robe koja se ima isporučiti sa određenog stovarišta, sa određenog prostora ili određene berbe, ali bez prebiranja i izdvajanja delova boljeg kvaliteta. Ovo su slučajevi prodaje robe „takva-kakva“, „tale-quale“, odnosno „telle-quelle“. Pravilo je da u takvom slučaju, po uzansi br. 144(2) OUPR, prodavac ne odgovara za kvalitet robe, izuzev ako se radi o obmani. Potonji izuzetak se,

¹¹⁹ Vid. B. Vizner, V. Kapor, S. Carić, *Ugovori građanskog i privrednog prava*, izd. aut., Rijeka 1971, 326.

¹²⁰ Vid. M. Toroman, „Kupovina po pregledu, odnosno sa rezervom probanja (član 537)“, *Komentar Zakona o obligacionim odnosima: II* (ur. B. Blagojević, V. Krulj), Savremena administracija, Beograd 1983², 1369.

¹²¹ Tako, po odluci Privrednog apelacionog suda, Pž. 11135/11(2) od 23.02.2012. godine, ukoliko je zaključenje ugovora o prodaji uslovljeno prethodnom probom, to znači da i zavisi od njenih rezultata. Po obrazloženju odluke, iz ugovora koji je tužilac zaključio sa dva strana i dva domaća pravna lica o prodaji sušara, evidentno je da je prodaja uslovljena probnim sušenjem. To svakako (i jezički i logički tumačeno) podrazumeva da je prodaja zavisila od rezultata probnog sušenja, a ne samo od činjenice da li je ono obavljeno. Zbog toga, da je tuženi i otklonio navedene nedostatke i da je probno sušenje i izvršeno u prototipu do ugovorenog roka sa kupcima, sudbina ugovora zavisila bi od postignutih rezultata, pa stoga i dobit tužioca po istim ugovorima nije bila potpuno izvesna, već je direktno zavisila od rezultata probnog sušenja.

¹²² Vid. A. Rušnov, S. Posilović, *Tumač Obćemu austrijskomu Građanskomu zakoniku*, knjiga druga: §§ 531-1502., Knjižara L. Hartmana, Zagreb s.a.², 347.

međutim, ne primenjuje ako je kupac robu već pregledao i utvrdio njen kvalitet.¹²³ Inače, dok kod prodaje na đutire prodavac ne odgovara za nedostatke stvari bez obzira da li je robu pregledao, u smislu uzanse br. 145(1) OUPR izraz u ugovoru „viđeno-odobreno“ znači da je kupac pre zaključenja ugovora pregledao robu i da je pristao na njen kvalitet.¹²⁴ I u ovom slučajevima, po uzansi br. 145(2) OUPR, prodavac ne odgovara za kvalitet robe, izuzev ako se radi o obmani.¹²⁵ Inače, ako se imaju u vidu opšte odredbe treće knjige GZRM, odnosno ZOO i ZOO 1978, o odgovornosti prodavca za nedostatke, mogu se izvesti i pravila primenjiva na prodaju na đutire.¹²⁶ Ovi se modaliteti prodaje mogu posmatrati i u odnosu na punovažnost klauzula o isključenju ili ograničenju odgovornosti prodavca.¹²⁷

Za razliku od prodaje na đutire, poseban oblik prodaje je prodaja stvari koje se mere ili broje. Pravna pravila o ovom posebnom obliku prodaje su sadržana u § 644 SGZ. Generalno je pravilo da, kako je ugovor prodaje i kupovine učinjen, onako ostaje, tako, ako je prodaja učinjena pod tim uslovom, da se stvari broje, ili mere na kantar ili drugu meru, onda prodaja još nije svršena, dok se god stvari ne izbroje i ne premere. Moguća su, pri tom, dva slučajeva prodaje stvari koje se mere ili broje. U prvom je poznata količina i cena po jedinicu količine, a ta se količina treba uzeti iz opredeljene mase stvari. Merenje ili brojanje se ovde vrši kako bi se izvršila tačna individualizacija objekta prodaje. U drugom je pak poznata jedinačna cena dok se prodaja odnosi na određenu masu stvari. U ovom se slučaju stvari trebaju premeriti ili prebrojati kako bi se opredelila konačna cena. Rešenje § 644 SGZ koje podrazumeva da prodaja još nije svršena, odnosno da je uslovna a kupac dobija odmah pravo zahtevati da prodavac u određeno vreme uslov ovaj ispuni, se stoga kritikuje. Naime, ugovor o prodaji je zaključen jer je cena svakako određena ili ju je moguće odrediti po uslovima ugovora, tim da se u prvom slučaju mora izvršiti tačna individualizacija stvari separacijom iz mase dok se u drugom slučaju merenjem ili brojanjem stvari sadržanih u masi dobija konačna cena. Zato se i smatra da je formulacija takva u smislu da ugovor nije svršen sa obzirom na njegovo izvršenje, koje se sastoji u brojanju ili

¹²³ Vid. R. Kašanić, T. Velimirović, *Opšte uzanse za promet robom: sa objašnjenjima i sudskom praksom*, Savremena administracija, Beograd 1974, 230. Tako, prema odluci Vrhovnog privrednog suda, Sl. 439/56 od 2.8.1956. godine, kad je kupčev stručnjak – enolog po kupčevom nalogu izvršio pregled i analizu vina i ustanovio kvalitativne nedostatke vina, pa je kupac posle toga kupio vino „kakvo-takvo“, ne može se sa uspehom prodavcu staviti prigovor da ga je obmanuo u pogledu kvaliteta kupljenog vina.

¹²⁴ Prema odluci Vrhovnog privrednog suda, Sl. 823/88 od 9.8.1955. godine, ugovorna klauzula da se roba prodaje „u stanju kada ju je kupac sa svojim stručnjacima pregledao“ znači da je kupac robu pregledao pre zaključenja ugovora i pristao na njen kvalitet.

¹²⁵ Tako, prema odluci Vrhovnog privrednog suda, Sl. 303/57 od 30.1.1958. godine, ako je kupac pre zaključenja ugovora pregledao robu, prodavac ne odgovara za njen kvalitet zbog toga što je imala neprijatan miris jer time što kupca nije upozorio na to svojstvo robe nije da obmanuo, pošto se ne može pretpostaviti da to svojstvo robe kupac nije mogao zapaziti prilikom njenog pregleda.

¹²⁶ Takođe, u smislu odredbe čl. 1(3) Direktive 1999/44/EZ, države članice mogu odrediti da se pod robom široke potrošnje ne podrazumeva polovna roba koja se prodaje na javnim dražbama kojima potrošači imaju priliku lično prisustvovati, odnosno da se ne pokriva tzv. roba „iz druge ruke“.

¹²⁷ Vid. M. Васиљевић, *Трговинско право*, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд 2009¹¹, 100; Н. Момчиновић, *Уговори обвезног права: прва књига*, Народне новине, Загреб 1987, 22-23.

meranju.¹²⁸ I kod ove prodaje je moguća primena opštih pravila ugovornog prava kao i pravila o prodaji.¹²⁹

U odnosu na određenost objekta prodaje poznati su i modaliteti prodaje koji se odnose na prodaju nadanih stvari i na prodaju nade. Ovi se modaliteti nazivaju i kao kupovina na sreću. U slučaju prodaje nadanih stvari se prodaje stvar koje još nije nastala. Ugovor je perfektan ali se na zna da li će se ostvariti jer objekat prodaje još ne postoji. Drugim rečima, ugovor je pod odložnim uslovom, jer je objekat prodaje buduća stvar.¹³⁰ Tako, u smislu čl. IV.A.-1:201(1) NZRO, pod robom se podrazumeva i roba koja u momentu zaključenja ugovora još ne postoji. Takođe, u smislu čl. 3(1) KMPR, ugovorima o prodaji smatraju se i ugovori o isporuci robe koja treba da se izradi ili proizvede, izuzev ako je strana koja je robu naručila preuzela obavezu da isporuči bitan deo materijala potrebnih za tu izradu ili proizvodnju.¹³¹ U smislu § 659 SGZ i § 1065 OGZ, kupovina stvari takvih, kojima se tek nadati ima, smatra se kao kocka. Ipak, element aleatornosti je manje zastupljen kod ovih ugovora pa je kod prodaje nadanih stvari isplata cene uslovljena nastankom stvari koja se kupuje.¹³² Za razliku od prodaje nadanih stvari, kod prodaje nade je naročito izražen element aleatornosti. Naime, dok se kod prodaje nadanih stvari ove kupuju ako u budućnosti nastanu, kod prodaje nade se kupuju stvari čiji je nastanak u budućnosti uopšte neizvestan.¹³³ Rizik nenastanka stvari se prebacuje na kupca ali on kupuje stvar, u principu, po nižoj ceni pa je reč o spekulativnoj prodaji.¹³⁴ Ovde se stvari prodaju odsekom pa je, u smislu § 795 SGZ i § 1276 OGZ, isplata cene безусловna, pa kupac uistinu kupuje na sreću.

4.2.2. Iz aspekta cene

Dok se prethodni posebni oblici prodaje odnose na objekat prodaje, postoje i modaliteti koji se odnose na cenu. To je najpre prodaja na poček ili veresiju, odnosno tzv. kreditna prodaja, kod koje se najpre predaje stvar u svojину a cena se plaća kasnije. Uređena je pravnim pravilima iz §§ 653-656 SGZ i § 1063 OGZ, kao i pravnim pravilom iz čl. 224 OIZ. Prodaja sa obročnim otplatama cene se, tako, može smatrati podvrstom prodaje na poček.¹³⁵ Za razliku od prodaje na

¹²⁸ Vid. Ж.М. Перић, *О уговору о продаји и куповини: предавања на Правничком факултету, I*, Геца Кон, Београд 1920, 40-41.

¹²⁹ Treća knjiga GZRM, tako, sadrži odredbu poznatu i u sistemu ZOO i ZOO 1978. po kojoj kad su predmet ugovora stvari određene po rodu, rizik prelazi na kupca u docnji ako je prodavac izdvojio stvari očigledno namenjene za izvršenje predaje i o tome odaslao obaveštenje kupcu.

¹³⁰ Pravilima treće knjige GZRM, kao što je slučaj i sa pravilima ZOO i ZOO 1978, se dozvoljava prodaja buduće stvari.

¹³¹ Sa druge strane, u smislu čl. 3(2) KMPR, pravila KMPR se ne primenjuju na ugovore u kojima se pretežni deo obaveza strane koja isporučuje robu sastoji u izvršenju nekog rada ili pružanju nekih usluga. Mogućnost primene pravila KMPR je, stoga, sporna. Vid. P. Schlechtriem, „Article 3“, *Commentary of the UN Convention on the International Sale of Goods (CISG)* (eds. P. Schlechtriem, I. Schwenzer), Oxford University Press, Oxford 2005², 53-62.

¹³² Vid. M. Vuković, *Obvezno pravo: knjiga II, Školska knjiga*, Zagreb 1964, 246.

¹³³ Vid. И. Бабић, З. Петровић, *Облигационо право: посебни део*, Факултет за пословно право, Београд 2004, 43-44.

¹³⁴ Vid. R. Zimmermann, *The Law of Obligations: Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Oxford University Press, Oxford 1996, 246-247.

¹³⁵ Vid. Д. Поп Георгиев, *Договор за купопродажба*, Култура, Скопје 1976, 88.

poček, postoji i prodaja sa plaćanjem unapred, odnosno pretplatna ili prenumeraciona prodaja. Kod ove se prodaje najpre mora isplatiti cena pa se onda stvar predaje kupcu.¹³⁶ Nije, pri tom, bitno da li se cena treba isplatiti odjedanput ili u ratama. Po tome se ova prodaja razlikuje od prodaje za zadržavanjem prava svojine gde se stvar predaje kupcu. Poseban oblik prodaje u odnosu na cenu je i prodaja iz ruke u ruku, odnosno prodaja za gotovo.¹³⁷ U ovom se slučaju zaključenje ugovora i njegovo izvršenje, u smislu predaje stvari i plaćanja cene, vremenski podudaraju. Reč je o momentnom obligacionom odnosu čija je specifičnost to da svojina stvari prelazi na kupca tek kada se plati prodajna cena, kao i to da u slučaju neplaćanja cene prodavac ima pravo zahtevati samo vraćanje stvari ali ne i isplatu cene.¹³⁸ Pravilo u smislu potonjeg je sadržano u čl. 228 OIZ. Konačno, kako je spomenuto, odredbama ZOO SL je uređena i akreditivna prodaja (čl. 527). Pravila o akreditivnoj prodaji su takođe sadržana u uzansama br. 193. i 194. OUPR.

5. Zaključna razmatranja

Prethodna izlaganja su se odnosila, u smeru ostvarivanja metodološkog pristupa rada, ne samo na intervencije izvršene trećom knjigom GZRM u pogledu posebnih oblika ugovora o prodaji nego i na dileme koje su se pojavile u toku izrade teksta treće knjige GZRM. Neke od ovih dilema, kako je pokazano, rezultiraju daljim postojanjem otvorenih pitanja. Tako, istini za volju, tekst četvrte redakcije treće knjige GZRM i dalje sadrži primedbu da je otvoreno pitanje o uređivanju nekih ostalih posebnih oblika ugovora o prodaji. Ovo i pored toga što aktuelni tekst treće knjige GZRM predstavlja konačnu radnu verziju koja se, eventualno, treba ozakoniti. Cilj ovog rada je bio da određene dileme i eventualna otvorena pitanja predstavi i objasni, kako bi se prikazali konkretni pristupi i konkretno donošenje odluka o konkretnim pravnim rešenjima. Sve ovo, takođe, ako se ima u vidu ne samo da je izrada treće knjige GZRM potrajala,¹³⁹ nego i da navedena izlaganja povlače zaključak da materija obligacionog prava nije tako nesporna kako se često u toku procesa kodifikacije navodilo.

U svakom slučaju, načelno je nesporno da ZOO i ZOO 1978. predstavljaju dobru osnovu za izradu građanske kodifikacije u pogledu obligacija. Ovo je vidno iz analize postojećih posebnih oblika ugovora o prodaji. Tako, na pr., odredbe o prodaji sa specifikacijom su se pokazale kao jasnije i adekvatnije u odnosu na rešenja KMPR i NZRO. Potrebna je, sa druge strane, šira debata za neka pravna rešenja, kao što su ona o prodaji sa zadržavanjem prava svojine. Postoji, takođe, prostor za dalja poboljšanja nekih rešenja, kakav je slučaj sa rešenjima o prodaji sa obročnim otplatama cene. Dalje, odgovarajuće radne grupe su bile vrlo pažljive u pogledu eventualnog preuzimanja odredaba evropskog ugovornog prava, bilo postojećeg bilo u

¹³⁶ Vid. Б.Т. Благојевић, *Грађанско-правни облигациони уговори*, Универзитет у Београду, Београд 1947, 30.

¹³⁷ Koriste se, takođe, i termini realne prodaje i pijačne prodaje.

¹³⁸ Vid. B. Vizner, *Грађанско право: knjiga treća*, izd. aut., Rijeka 1969², 1071.

¹³⁹ Istini za volju, proces izrade treće knjige GZRM je trajao duže i zato što je sama javna rasprava trajala neprimereno dugo, ali su odgovarajuće radne grupe i sama Komisija tolerisale nekoliko produženja rokova kako bi se dobilo više komentara i predloga od zainteresovanih subjekata. Čak i u trenutku pisanja ovog rada, odgovarajuće radne grupe i sama Komisija organizuju „neformalne“ konsultacije ne bi li se poboljšao tekst treće knjige GZRM.

nastajanju. Drugim rečima, pred makedonskim zakonodavcem su se ispravile slične dileme koje „muče“ i samog evropskog zakonodavca. Budući da je evropsko ugovorno pravo fragmentarno i kao sistem neizgrađeno, odgovarajuće radne grupe nisu bile u zabludi da treća knjige GZRM može samostalno ili uspešno rešiti ove probleme. Konačno, imajući ovo u vidu, odgovarajuće radne grupe su odlučile pravila o ugovoru o snabdevanju digitalnog sadržaja, o povezanim ugovorima o uslugama, o ugovoru na daljinu, o ugovoru van poslovnih prostorija, itd., ostaviti posebnim propisima. Ovo posebno zato što su ova pravila promenjiva i stoga nepodobna za kodifikaciju.¹⁴⁰ Sa druge strane, ostavljanje brojnih pitanja posebnim propisima svakako stvara opasnost fragmentacije pravnog sistema, nešto što sam proces građanske kodifikacije pokušava ukloniti.

Što se tiče eventualnog uređivanja novih posebnih oblika prodaje u sistem treće knjige GZRM, kako je pokazano, odgovarajuće radne grupe su odlučile da zadrže jedino postojeće posebne oblike prodaje koji su već standardizovani. Ovo iz nekoliko razloga. Prvo, odgovarajuće radne grupe su rešile dati prednost principu autonomije volje, u smislu da je ugovornim stranama ostavljeno da sami urede modifikaciju ugovora o prodaji koja odgovara njihovim potrebama, bez uvođenja pri tom pravila koja bi bila ili neodgovarajuća ili suviše uska. Drugo, čini se da je nesporna i mogućnost dalje primene starih pravnih pravila, na osnovu čl. 4 Zakona o nevažnosti pravnih propisa donetih pre 6. aprila 1941. godine i za vreme neprijateljske okupacije.¹⁴¹ Treće, za neke posebne oblike prodaje se čini da su dovoljna opšta pravila ugovornog i obligacionog prava. Takva su, na pr., pravila o modifikaciji ugovora rokom i/ili uslovom, koja se mogu izravno primeniti na prenumeracionu prodaju, na prodaju na poček, na prodaju stvari koje se mere ili broje, na kupovinu na sreću, itd. Četvrto, nesporno je da se odredbe treće knjige GZRM, kao što je slučaj i sa odredbama ZOO i ZOO 1978, svakako mogu analogno primeniti i na modalitete ugovora o prodaji koji nisu izričito uređeni. Ovo je izrično uređeno za kupovinu po pregledu i za kupovinu sa rezervom probanja.

Peto, a imajući u vidu da su odgovarajuće radne grupe dale prednost principu autonomije volje i da ne bi uvele pravila koja su neodgovarajuća ili suviše uska, na neke posebne oblike prodaje se, pored eventualnih opštih ili analognih pravila, primenjuju i pravila običaja ili uspostavljene prakse. Ovo imajući u vidu ne samo tzv. neimenovane ugovore nego i posebnu grupu neimenovanih ugovora kakvi su tzv. ugovori autonomne trgovačke prakse.¹⁴² Drugim rečima, u nekim će se slučajevima pored opštih ili analognih pravila primeniti i pravila običaja, ukoliko to proizlazi iz konkretnih okolnosti slučaja odnosno ako odgovara konkretnom sadržaju konkretnog ugovora između konkretnih ugovornih strana. Takav bi bilo, na pr., slučaj prodaje na đuture. U drugim će se pak slučajevima primeniti izravno pravila običaja, kao što je slučaj sa

¹⁴⁰ I tamo gde treća knjiga GZRM pokriva aspekte potrošača, ovo je učinjeno namerom da se potencira potreba njihove zaštite. Posebna pravila svakako, imaju prednost u primeni, dok potrošači svakako imaju mogućnost da se koriste i pravima koja im priznaju i drugi propisi, uključujući i treću knjigu GZRM (čl. 2(1) ZZP).

¹⁴¹ *Službeni list Federativne Narodne Republike Jugoslavije*, br. 86/46.

¹⁴² Vid. J. Дабовиќ-Анастасовска *et al.*, *Договори на автономната трговска практика*, Правен факултет „Јустинијан Први“, Скопје 2012, 19 i dalje.

akreditivnom prodajom. Inače, kada smo kod akreditivne prodaje, možda ne bi bilo loše u treću knjigu GZRM ipak urediti neka pravila o akreditivnoj prodaji kao što su pravila o važnosti i eventualnom produženju važenja akreditiva, mada se čini da su pravila OUPR i dalje odgovarajuća. U svakom slučaju, za ovakve intervencije je nesporna uloga privrednih komora dok, sa druge strane, dosadašnje iskustvo iz javnih rasprava i pisanih primedbi ne ukazuje na naročito veliki interes privrednih komora za proces građanske kodifikacije.

Imajući sve ovo u vidu, i pored toga što aktuelna predložena rešenja predstavljaju finalni radni predlog koji bi eventualno bio usvojen, to svakako ne znači niti da su predložena rešenja idealna niti da su sve dileme oko sadržaja predloženih rešenja rasčišćene. Zbog toga, iako govorimo o dilemama radne verzije treće knjige GZRM o obligacijama, ove dileme bi mogle napokon postati dileme primenjivog teksta GZRM koji je na snazi. Ovo je nažalost slučaj iz razloga što pravna praksa nije pokazala naročiti interes u procesu izrade GZRM. U svakom slučaju, tekst treće knjige GZRM i odgovarajuće radne grupe, kao i sama Komisija, ostavljaju mogućnost daljih intervencija u sadržaj predloženih rešenja. Davanje prednosti principu autonomije volje, naime, ne rešava sve probleme. Tako, na pr., postavlja se pitanje dozvoljenosti prodaje sa pravom otkupa, pa bi eventualna debata o ovom pitanju bila više nego korisna. Naš je cilj bio, zato, da se na konkretnim rešenjima pokaže složenost procesa kodifikacije problematike obligacija, pošto su posebni oblici ugovora o prodaji samo jedna od materija gde su se pojavile dileme pa, čak i posle brojnih diskusija i zauzimanja stavova, i dalje ostala neka otvorena pitanja.

Jadranka DABOVIC-ANASTASOVSKA, PhD, Full Time Professor

Nenad GAVRILOVIC, PhD, Associate Professor

Faculty of Law “Iustinianus Primus”, University “Ss Cyril and Methodius” in Skopje, Republic of Macedonia

SOME DILEMMAS IN RELATION TO THE REFORM OF SPECIAL TYPES OF SALE CONTRACTS IN THE DRAFT VERSION OF THE CIVIL CODE OF THE REPUBLIC OF MACEDONIA

Summary

The paper conducts an analysis of the reform of special types of sale contracts in the draft version of the Civil Code of the Republic of Macedonia. After presenting some basic facts about the current process of drafting the Civil Code of the Republic of Macedonia, the fundamental principles that are applied in regulating the special types of sale contracts are identified. As for the proposed specific solutions, the subject matter of analysis relates to some relevant issues regarding the current special types of sale contracts. The specific proposed solutions are reviewed not only in the context of existing solutions of international and European contract law but also in the context of applicable legislative proposals and legal projects. Bearing in mind that some special types of sale contracts still remain outside the system of the proposed civil codification, it is concluded that despite the preference for the principle of legal autonomy a further debate on some issues would be useful.

Key words: sales, codification, modifications, contract law, legal autonomy